

Agnieszka Woźny

Absolwentka Uniwersytetu Wrocławskiego, Wydziału Nauk o Ziemi i Kształtowania Środowiska, Kierunek – Geografia, Specjalność: Geografia regionalna i turystyka

Zarys geografii politycznej Zimbabwe

Sytuacja gospodarcza, polityczna i demograficzna w Zimbabwe w ostatnich latach uległa bardzo znaczącym zmianom, szeroko komentowanym na świecie, budzącym zainteresowanie a także niepokój opinii publicznej. Występują tam zjawiska charakterystyczne dla państw afrykańskich borykających się z wieloma trudnościami, zwłaszcza ekonomicznymi, po uzyskaniu niepodległości, jednak w przypadku Zimbabwe mają swoją specyfikę. Jednocześnie niewiele jest opracowań naukowych na temat Zimbabwe, utrudniony jest także dostęp do wielu podstawowych danych z uwagi na ściśle propagandowy charakter oficjalnych informacji ujawnianych przez władze.

1. Położenie geograficzne Zimbabwe

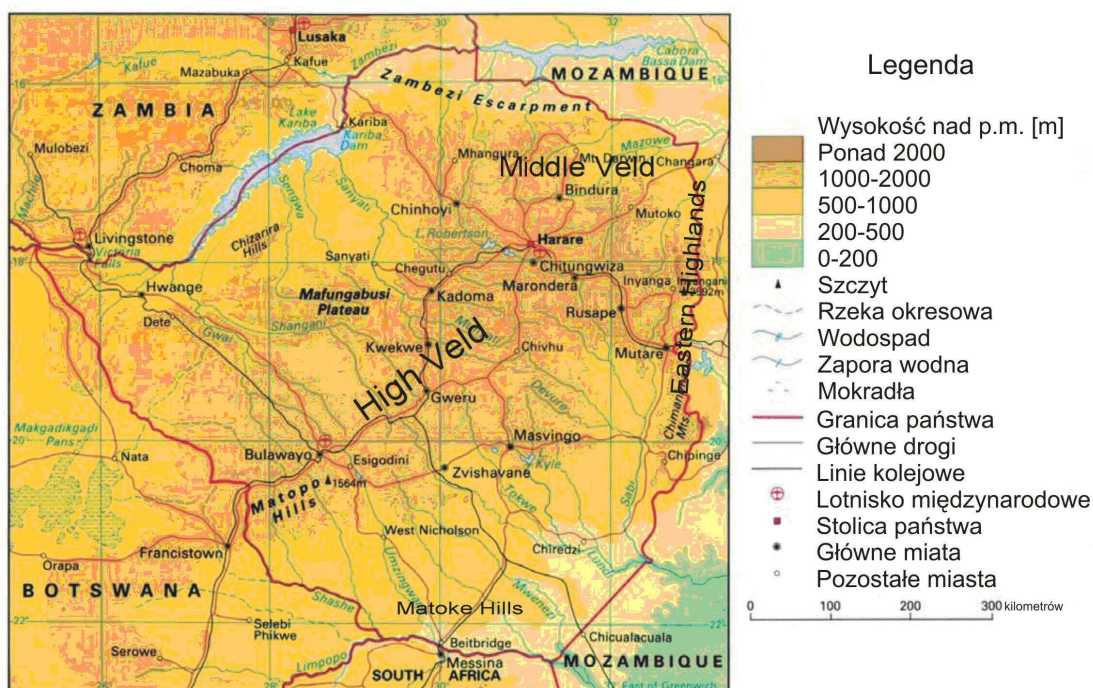
Zimbabwe położone jest w Afryce Południowej pomiędzy dwoma rzekami, które stanowią jego granice: na północy – Zambezi a na południu – Limpopo. Zimbabwe nie posiada dostępu do morza. Powierzchnia państwa wynosi 390 580 km²¹.

Znaczna część powierzchni Zimbabwe leży na wznoszącej się ponad 1 000 m n.p.m. wyżynnej tarczy krystalicznej, zbudowanej z prekambryjskich skał. Rozciąga się ona pomiędzy obniżeniami dolin rzek Limpopo i Zambezi oraz kotliną Kalahari na zachodzie a Niziną Mozambicką na wschodzie. Rzeką Zambezi, po przekroczeniu wodospadów Wiktorii, płynie wąską przełomową doliną. Wykorzystano tu sprzyjające warunki terenowe i wybudowano stopień wodny, dzięki czemu powstało jezioro zaporowe Kariba o szerokości 20 km i długości 280 km, jedno z największych w świecie. Zimbabwe ma rozwinięty system rzeczny - leży w dorzeczu wspomnianych już rzek Zambezi i Limpopo oraz rzeki Sabi.

¹ Za stroną internetową <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/zi.html#Geo>, jednak oficjalna strona internetowa rządu Zimbabwe <http://www.met.gov.zw/about%20zim/zimbawe.htm> podaje 390 245 km².

W Zimbabwe wyróżnić można kilka regionów geograficznych (ryc.1.). Największy obszar zajmuje tzw. High Veld. Jest to ciągnący się od południowego zachodu w kierunku północnego wschodu lekko pofalowany grzbiet osiągający wysokość ponad 1 200 m n.p.m. Wyżyna opada ku północy szeregiem stopni – tzw. Middle Veld. Południowo-zachodnia część Zimbabwe, w okolicach Bulawajo to region Matopo Hills – wzgórza zbudowane z granitów i gnejsów, tworzące ciekawe formacje skalne. Kolejny region to tereny nizinne rozciągające się w dolinach rzek Zambezi na północy oraz Limpopo i Sabi-Lundi na południu i południowym wschodzie. W rejonie granicy Zimbabwe z Mozambikiem znajduje się region Wschodnich Wyżyn (Eastern Highlands) o mocno górzystym terenie ze szczytami sięgającymi ponad 2000 m n.p.m. z najwyższym punktem kraju - Inyangani 2 592 m n.p.m.

Ryc. 1. Regiony geograficzne Zimbabwe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: The Official SADC Trade, Industry and Investment Review 2007/2008 dostępne na stronie http://www.sadcireview.com/pdfs07/zimbabwe2007_08.pdf 05.05.2008

Zimbabwe leży w strefie klimatu podrównikowego suchego, na południu zaś zwrotnikowego. Wysokie temperatury są łagodzone przez znaczne wysokości terenu. Do Zimbabwe z południa dochodzi suche i kontynentalne powietrze z południa Transwalu. Najcieplejszym okresem roku jest październik, kiedy przeciętna temperatura na

obszarze wyżynnym tzw. High Veld wynosi ok. 22°C. Noce z racji wyżynnego charakteru dużej części obszaru są chłodne. Wyjątkowo niska temperatura wiąże się z adwekcją chłodnego powietrza znad Transwalu. Najchłodniejszym miesiącem jest lipiec ze średnią temperaturą 13°C. Roczny przebieg opadów charakteryzuje się występowaniem jednej pory opadowej i jednej suchej. Pora sucha trwa 7 miesięcy, od kwietnia do października, z wyjątkiem środkowej części pogranicza Zimbabwe i Mozambiku, w dolinie Limpopo, gdzie pora sucha utrzymuje się 8-10 miesięcy. Sezon suchy jest prawie bezdeszczowy, wyjątkowe opady orograficzne zdarzają się w górach. Pora deszczowa zaczyna się wraz z pojawieniem się pierwszych burz w połowie października, opady są bardzo intensywne, zwykle mają charakter ulewny.²

Jedna trzecia powierzchni Zimbabwe to obszary leżące w strefie nadrzecznej poniżej 900 m n.p.m. cechuje się niekorzystnym dla rozwoju rolnictwa klimatem, występuje tu malaria i śpiączka. Na obszarach leżących powyżej 1 200 m n.p.m., które również stanowią prawie jedną trzecią terytorium panuje zdrowszy klimat, sprzyjający osadnictwu europejskiemu oraz rozwiniętej gospodarce rolnej z uwagi na obfite opady, wody podskórne oraz żyzne gleby.³

Roślinność naturalna Zimbabwe to głównie lasy miombo. Obfite deszcze na wschodzie stwarzają sprzyjające warunki do rozwoju podzwrotnikowych lasów wiecznie zielonych. Dużą powierzchnię zajmują sawanny, które ku południowemu zachodowi przechodzą w step. Na bagnach i w dolinach rzek rosną lasy galeriowe. Ochronie podlegają głównie obszary leśne nad Zambezi i w zachodniej części kraju oraz na południu.

2. Zarys historii badanego obszaru

2.1. Okres kolonialny

Z utworzeniem brytyjskiej kolonii w Rodezji wiąże się przybycie na tereny wyżyny zimbabweńskiej Cecila Rhodesa i odnalezienie zasobów złota i diamentów na tym obszarze. Aby uzyskać wyłączność na ich eksploatację, Rhodes wymógł na królu Lobenguli – władcy Matabelelandu – podpisanie umowy w 1888 r., która skutkowałą powolną utratą niezależności na rzecz Brytyjczyków.⁴

² Danuta Martyn, *Klimaty kuli ziemskiej*, PWN Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2000, s. 221-224.

³ Henryk Zins, *Historia Zimbabwe*, Dialog, Warszawa, 2003, s. 10.

⁴ Ibidem, s. 83.

Brytyjczycy zamierzali rozciągnąć obszar tworzonej kolonii poza Maszonaland, zwłaszcza w kierunku wschodnim, czyli o Manjikę⁵ – zasobną w złoto a także o Gazaland⁶ – by zapewnić sobie połączenie z Oceanem Indyjskim. Cecilowi Rhodes'owi i jego wysłannikom tylko częściowo udało się realizacja tego zamierzenia, mianowicie w brytyjską strefę wpływów włączono Manjikę na podstawie traktatu z 1891r. zawartego ze stroną portugalską. Natomiast Gazaland znalazł się we władaniu Portugalii. Konsekwencją takiego rozstrzygnięcia sporu jest brak dostępu do morza przez Rodezję oraz dzisiejsze Zimbabwe. W wyniku porozumienia między Portugalią i Wielką Brytanią wybudowano natomiast linię kolejową do portu Beira.⁷

W 1893 r. wraz z zakończeniem przegranej przez Ndebele wojny z Brytyjczykami, Matabeleland utracił niepodległość i został opanowany przez Brytyjską Kompanię Afryki Południowej. W ten sposób kolonia objęła obszar noszący od 1895r. nazwę Rodezja.⁸ Teren Rodezji obejmował obszar dzisiejszej Zambii i Zimbabwe. W 1911 r. dokonano podziału na Rodezję Południową (obecnie Zimbabwe) i Rodezję Północną (obecnie Zambia).

Powstania ludności Szona i Ndebele organizowane w następnych latach (1896-1897) zakończyły się niepowodzeniem. Należy podkreślić jednak znaczenie tych ruchów wyzwoleniczych dla jedności przyszłego Zimbabwe, ponieważ ich przywódcy nawoływali do wspólnej walki ludności Szona i Ndebele przeciwko kolonizatorom.

Rodezja od momentu powstania do roku 1923 była zarządzana przez Brytyjską Kompanię Afryki Południowej a nie bezpośrednio przez rząd brytyjski. Powodem były kwestie polityczne i ekonomiczne. Wielka Brytania była bowiem zwolennikiem imperialnej polityki Rhodes'a, ale popierała ją nieoficjalnie. Poza tym administrowanie i zarządzanie kolonią przez Kompanię było znacznie tańsze, tak więc rząd nie cofnął jej przywileju fundacyjnego, mimo podnoszących się coraz

⁵ Obszar we wschodniej części Zimbabwe, przy granicy z Mozambikiem, obecnie w prowincji Manicaland.

⁶ Kraj ludu Gaza, obecnie na terenie Mozambiku.

⁷ Henryk Zins, op.cit., s. 86.

⁸ Ibidem, s. 92.

głośniej sprzeciwów wobec brutalnej polityki w stosunku do czarnej ludności⁹. Polityka stosowana w Rodezji opierała się o segregację rasową, którą wprowadzono praktycznie w każdej dziedzinie życia. Wszystko było zaprojektowane w sposób gwarantujący przywileje białych osadników. Prawo wyborcze zostało tak skonstruowane, że czarna ludność została w dużym stopniu wyłączona z wpływu na sprawowanie władzy, ponieważ bardzo wysoki cenzus majątkowy uniemożliwiał jej udział w wyborach. Szkoły, szpitale, mieszkania, a także ziemia były osobne dla białych i czarnych.¹⁰

W Rodezji Południowej stopniowo ograniczano władzę Kompanii, której uprawnienia zawężyła konstytucja z 1898r., jednocześnie zwiększając władzę białych osadników, którzy dążyli do uzyskania samorządu politycznego¹¹. W 1922r. odbyło się referendum, w którym biali mieszkańcy opowiedzieli się za przekształceniem Rodezji Południowej w samodzielną kolonię brytyjską z własnym rządem, co dawało jej znaczną autonomię wewnętrzną.

W ciągu kolejnych 30 lat rząd kolonialny skupiał swą uwagę głównie na sprawach gospodarczych (rozwój rolnictwa, rozbudowa sieci kolejowej) oraz na działaniach zmierzających do utworzenia związku obu Rodezji, Niasy i Beczuany. Ostatecznie w 1953 r. powołano do życia Federację Afryki Centralnej, w skład której weszła Rodezja Południowa, Rodezja Północna oraz Niasa¹². Upadek federacji w 1959 r. był w dużym stopniu spowodowany wzrostem ruchów narodowowyzwoleńczych ludności afrykańskiej. W 1957 r. powstał Afrykański Kongres Narodowy Rodezji Południowej pod przywództwem Joshuy Nkomo, który jednak w 1960 r. zdelegalizowano. Sytuacja stawała się coraz bardziej napięta, mimo podjętych przez premiera Edgara Whiteheada reform na rzecz poprawienia sytuacji czarnej ludności, dyskryminowanej w każdej dziedzinie życia.¹³ W 1961 r. także pod przywództwem J. Nkomo powstał Afrykański Ludowy Związek Zimbabwe (Zimbabwe African People's Union – ZAPU), który odgrywał znaczącą rolę także po uzyskaniu niepodległości przez Zimbabwe. Postulaty ZAPU mówiły o przyznaniu

⁹ Ibidem, s. 103.

¹⁰ David Blair, *Degrees In Violence. Robert Mugabe and the struggle for Power In Zimbabwe*, Continuum, London, 2002, s.37.

¹¹ Henryk Zins, Op. cit., s. 105.

¹² Ibidem, s. 121.

¹³ Ibidem, s.129.

równych praw politycznych czarnej ludności i wprowadzenia zasady: "jeden człowiek – jeden głos".¹⁴ Na bazie rozłamu w łonie ZAPU w 1963r. powstał bardziej radykalny ruch walczący o uzyskanie niepodległości przez Zimbabwe – Afrykański Narodowy Związek Zimbabwe (ZANU), której od tej pory rywalizował z ZAPU. Przyczyną walki politycznej pomiędzy tymi dwoma afrykańskimi ugrupowaniami był nie tylko konflikt pomiędzy ich przywódcami, znaczenie miało także podłoże etniczne. ZAPU bowiem reprezentowało interesy ludności Ndebele, a ZANU ludności Szona. Poza tym prezentowały one bardzo zbliżone poglądy polityczne.

Rosnąca aktywność czarnej ludności powodowała radykalizację poglądów białych osadników opowiadających się za zachowaniem w życiu politycznym segregacji rasowej. Front Rodezyjski, któremu w późniejszym okresie przewodził Ian Smith, głosił potrzebę utrzymania dotychczasowych relacji pomiędzy białymi osadnikami a czarną ludnością. Takie hasła odpowiadały dążeniom znacznej większości białych, co miało swoje odzwierciedlenie w wyborach parlamentarnych. Narastający konflikt między Londynem a Salisbury, spowodowany przez silne tendencje separatystyczne Frontu Rodezyjskiego nie zgadzającego się na postulaty władz Wielkiej Brytanii zwiększenia praw politycznych czarnej ludności, doprowadził do ogłoszenia przez Smitha 11.11.1965 r. jednostronnej deklaracji niepodległości kraju (Unilateral Declaration of Independence - UDI). Była to pierwsza rebelia białych osadników od czasu tzw. Bostońskiego Parzenia Herbaty (Boston Tea Party) w 1776r¹⁵. Rada Bezpieczeństwa ONZ uznała deklarację za pozbawioną jakiegokolwiek mocy prawnej. Rodezji Południowej odmówiono uznania niepodległości przez społeczność międzynarodową z uwagi na fakt, iż większość jej społeczeństwa nie uczestniczyła w sprawowaniu władzy, odsunięta od niej prawnie¹⁶. Rząd brytyjski także nie zamierzał uznać niepodległości Rodezji, podjęto działania polityczne i ekonomiczne mające na celu powrót do dawnego stanu rzeczy. Sankcje gospodarcze, jakie Wielka Brytania nałożyła na Rodezję, doprowadziły do zerwania niemal wszystkich powiązań gospodarczych między nimi, mimo to nie odniosły

¹⁴ Ibidem, s.130.

¹⁵ David Blair, Op. cit., s.17

¹⁶ Marek Sobczyński, *Państwa i terytoria zależne. Ujęcie geograficzno – polityczne*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 2006 s.239.

oczekiwanych rezultatów¹⁷. Przyczyną tego było utrzymywanie przez Rodezję kontaktów handlowych z innymi państwami za pośrednictwem Portugalii i Republiki Południowej Afryki. Sankcje gospodarcze miały też w pewnym stopniu pozytywny skutek dla gospodarki rodezyjskiej, ponieważ przyczyniły się do rozwoju wielu gałęzi własnego przemysłu, co uniezależniało ją w dużym stopniu od importu.¹⁸

W 1969 r. uchwalona została nowa konstytucja wprowadzająca ustrój republikański. Znalazły się w niej zapisy, które częściowo miały zwiększyć udział czarnej ludności w rządzeniu, w praktyce jednak, układ, w którym bardzo znacznie dominowali biali miał się utrzymać. W tym samym roku uchwalona została także ustawa o użytkowaniu ziemi, która dzieliła ziemię „równo” wobec białej i czarnej ludności, co oznaczało, że taki sam obszar został przyznany 200-tysięcznej grupie białych jak 5-milionowej populacji czarnych.

Pod koniec lat 60 uaktywniła się działalność afrykańskiego ruchu wyzwolenczego. Jednak jego znaczne osłabienie powodował podział jaki w nim panował. Wszystkie ugrupowania, poza jedyną organizacją działającą legalnie - Afrykańską Radą Narodową (ANC) biskupa Muzorewy, cechowała nieugięta postawa utrudniająca osiągnięcie porozumienia. Ostatecznie jednak w 1972 r. ZANU i ZAPU podjęły wspólnie ofensywę zbrojną przeciwko siłom rządowym Rodezji.¹⁹

Wobec tego oraz nacisków mocarstw zachodnich, 3 marca 1978 r. podpisano zaproponowane przez rząd Smitha „porozumienie wewnętrzne” zakładające powołanie rządu większości w wyniku wyborów powszechnych.²⁰ Taki rząd utworzono po wyborach z 1979 r. pod przywództwem Muzorewy – pierwszego w historii kraju czarnego premiera, nie zakończyło to jednak starć zbrojnych z udziałem sił ugrupowań prowadzonych przez Nkomo i Mugabe. Ostateczne uregulowanie kwestii niepodległości Zimbabwe i rządów większości nastąpiło podczas konferencji konstytucyjnej w Lancaster House, trwającej od 10 września do 15 grudnia 1979 r., na którą oprócz Muzorewy, zaproszono również Nkomo i Mugabe. Zakończona podpisaniem porozumienia konferencja, określała warunki powstania niepodległego

¹⁷ Henryk Zins, *Op. cit.*, s. 141.

¹⁸ Ibidem s. 211.

¹⁹ FROLIZI – Front Wyzwolenia Zimbabwe, powstało w wyniku nieudanej próby połączenia się ZANU i ZAPU, FROLIZI odcięło się od obu ugrupowań, w ten sposób pogłębiając dezintegrację w afrykańskim ruchu wyzwolenczym.

²⁰ *Political Risk Services, Zimbabwe Country Report*, The PRS Group, Inc., USA, 2006, s. 12.

Zimbabwe, projekt konstytucji oraz zapowiedź wolnych wyborów. W lutym 1980 r. przeprowadzono wybory, których zwycięzcą okazał się Robert Mugabe i jego partia ZANU. W marcu premier Mugabe ogłosił skład swojego rządu. 18 kwietnia urząd prezydenta objął Kanaan Banana i kraj uzyskał niepodległość²¹.

2.2. Zimbabwe po uzyskaniu niepodległości

Zimbabwe w momencie uzyskania niepodległości było państwem kapitalistycznym o gospodarce typu kolonialnego, a więc opartej o silny potencjał ekonomiczny białej ludności, która stanowiła mniejszość. Biali dominowali we wszystkich dziedzinach gospodarki, administracji, kultury, w wojsku i policji, obsadzali wszystkie kluczowe stanowiska. Czarna ludność, wywodząca się głównie z dwóch afrykańskich etnosów: Szona i Ndebele, była słabo wykształcona, upośledzona ekonomicznie a na dodatek skłócona wewnętrznie. Cechą charakterystyczną wielu krajów afrykańskich są problemy z integracją ludności państw powstających na bazie kolonii, ponieważ granice administracyjne nie pokrywają się z granicami etnicznymi, gromadząc w jednym organizmie państwowym różne, często skłócone etnosy. Tak też było w przypadku Zimbabwe, gdzie występowała rywalizacja między znacznie liczniejszą ludnością Szona a Ndebele. Przed premierem stało więc trudne zadanie znalezienia jakiejś formy kompromisu i współpracy z opozycyjnymi partiami, zwłaszcza PF-ZAPU²² z uwagi na wspomniane wyżej różnice etniczne pomiędzy ich zwolennikami. Dodatkowo Mugabe, polityk wyznający poglądy marksistowskie, jeden z przywódców walki o wyzwolenie Zimbabwe musiał stanąć na czele państwa kapitalistycznego, o gospodarce dobrze prosperującej, ale opartej na białych osadnikach, z którymi walczył wcześniej.

Od początku swoich rządów Mugabe dążył do osłabienia opozycji stosując różne metody. W 1983 r. doszło do krwawych zajęć w Matabelelandzie z udziałem tzw. Piątej Brygady wywołanych przez obóz rządzący w celu rozprawienia się z ZAPU i jego zwolennikami²³. Kolejnym krokiem do umocnienia się władzy w

²¹ Henryk Zins, *Op. cit.*, s. 174.

²² W 1980 r. skrót PF – Patriotic Front dodano do nazw ZANU i ZAPU, powstało więc ZANU-PF i PF-ZAPU.

²³ David Blair, *Op. cit.*, s.31.

jednym ośrodkiem było objęcie stanowiska prezydenta w 1987 r. przez Mugabe²⁴ oraz połączenie się partii ZAPU i ZANU-PF pod nazwą ZANU-PF (w praktyce wchłonięcie ZAPU).

Innym ważnym celem działań ZANU-PF było odebranie białym osadnikom ziemi i przekazanie jej czarnej ludności. Programy redystrybucji ziemi wprowadzane przez rząd nie przyniosły oczekiwanych rezultatów. Doprowadziło to do konfliktu politycznego i kryzysu ekonomicznego, który na dużą skalę rozpoczął się w 2000 r., kiedy to doszło do pierwszych okupacji farm należących do białych przez bojówki weteranów wojennych²⁵. Polityka ta doprowadziła do zaskakującej porażki prezydenta w referendum konstytucyjnym. Kolejne lata przyniosły lawinowe pogarszanie się sytuacji gospodarczej kraju – w 2008 r. eksperci finansowi podali, że inflacja w Zimbabwe osiągnęła poziom 13,2 miliarda procent miesięcznie, oraz umacnianie się dyktatorskich rządów Mugabe i jego ekipy.²⁶

3. Położenie geopolityczne, terytorium i granice państwa

3.1. Położenie geopolityczne Zimbabwe

Zimbabwe zalicza się do regionu Afryki Południowej. Od północnego zachodu Zimbabwe sąsiaduje z Zambią, od północnego wschodu i wschodu z Mozambikiem, od południa z Republiką Południowej Afryki a od zachodu z Botswaną.

Pod względem terytorialnym jest jednym z mniejszych państw tego regionu, przewyższa obszarowo tylko Malawi, Lesoto i Suazi oraz wyspiarskie państwa na Oceanie Indyjskim (z wyjątkiem Madagaskaru).

Tab.1. Liczba ludności w państwach Afryki Południowej

Państwo	Powierzchnia [km ²]	Liczba ludności
Angola	1 246 700	12 500 000
Botswana	600 370	1 840 000
Komory	2 170	730 000
Lesoto	30 355	2 100 000
Madagaskar	587 040	20 000 000
Malawi	118 480	14 000 000

²⁴ *Political Risk Services, Zimbabwe Country Report, 2006, s.13.*

²⁵ *Ibidem, s.15.*

²⁶ <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/zimbabwe/3451873/Zimbabwe-inflation-second-worst-in-history.html> 12.06.2009 r.

Mauritius	2 040	1 300 000
Mozambik	801 590	21 300 000
Namibia	825 418	2 100 000
Seszele	455	82 000
RPA	1 219 912	44 000 000
Suazi	17 363	1 100 000
Zambia	752 614	11 600 000
Zimbabwe	390 580	12 400 000

Źródło: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/zi.html#People> , 04.06.2008.

Ludnościowo Zimbabwe ustępuje w regionie RPA i Mozambikowi oraz Madagaskarowi, nieznacznie ustępuje Malawi i Angoli, pozostałe państwa regionu mają mniejszą liczbę ludności. Pod względem wielkości terytorium Zimbabwe plasuje się na 59 miejscu na świecie, a pod względem populacji na 67.

Terytorialny współczynnik naporu politycznego wynosi 8,639 (dla porównania dla Polski wynosi 8,08). Jego wartość świadczy o tym, że Zimbabwe położone jest w otoczeniu państw o dużej powierzchni, co może być niekorzystne z geopolitycznego punktu widzenia, ponieważ obszar państwa często świadczy o jego sile. Korzystniejszy jest demograficzny współczynnik naporu politycznego wynoszący 6,351 (dla Polski 58,96)²⁷, którego wartość oznacza, że w stosunku do państw sąsiednich Zimbabwe charakteryzuje się dużą liczbą ludności. Jest to dość korzystne z uwagi na możliwości obrony państwa i może mieć dodatni wpływ na rozwój gospodarczy.

Wśród państw regionu Afryki Południowej dominują republiki. Zimbabwe także jest republiką. Wyjątek stanowią Lesoto i Suazi, które są monarchiami. Jedno z państw sąsiadujących – RPA jest państwem federacyjnym.

W regionie Afryki Południowej większość państw ogranicza w różnym stopniu prawa polityczne i swobody obywatelskie wobec mieszkańców. Zimbabwe w rankingach tworzonych przez Bank Światowy (World Bank Policy Research Working Paper Series) w oparciu o badania ankietowe, wypada najmniej korzystnie, uznane jest za państwo, w którym brak wolności politycznej i swobód obywatelskich. Podobne rezultaty dotyczą Angoli i Suazi. Problemy Angoli wynikają z trwającej przez 27 lat wojny domowej (1975-2002). Z kolei Suazi jest monarchią

²⁷ Marek Sobczyński, op.cit., s. 201-205.

konstytucyjną, pełnię władzy posiada król Mswati II, a od 1973 r. zakazana jest działalność partii politycznych. Zimbabwe od obu państw odróżnia się jednak tym, że oficjalnie obowiązuje tu demokracja i stwarza się pozory wolności obywatelskiej.²⁸

Także możliwość uczestnictwa w życiu politycznym, społecznym i ekonomicznym jest w regionie Afryki Południowej niewielka. Wśród państw sąsiadujących z Zimbabwe sytuacja ta w porównaniu z resztą regionu nie jest najgorsza. Na tle sąsiadów jak i w całym regionie, Zimbabwe po raz kolejny wypada najslabiej - w tym kraju obywatele nie mają zbyt wielkich możliwości uczestnictwa w życiu politycznym, społecznym i ekonomicznym.

Tak więc Afryka Południowa generalnie jest regionem dość niestabilnym politycznie, o ograniczonych możliwościach wpływu obywateli na życie polityczne i korzystaniu z praw politycznych i obywatelskich, ale Zimbabwe na tle pozostałych państw i tak wypada najmniej korzystnie pod tym względem.

3.2. Terytorium państwa

Terytorium Zimbabwe obejmuje ogółem 390 580 km², przy czym obszar lądowy stanowi 386 670 km² a pozostałą część (3 910 km²) zajmują wody. Pod względem obszaru Zimbabwe zalicza się do państw średnich²⁹. Kategoria ta obejmuje państwa o powierzchni od 100 tys. do 500 tys. km². Glassner i de Blij a także Otok proponowali dla państw średnich: 150 tys.-350 tys. km², według tego podziału Zimbabwe zaliczałoby się do państw dużych.

Pod względem kształtu terytorium Zimbabwe można zaklasyfikować do państw jednolitych (spoistych), o kształcie regularnym. Kształt państwa sprzyja efektywnej ochronie granic. Zimbabwe jest państwem śródlądowym, jest to niekorzystne z geopolitycznego i ekonomicznego punktu widzenia, gdyż powoduje uzależnienie od państw posiadających dostęp do morza (Mozambiku i RPA).

3.3. Granice państwa

Ogólna długość granic Zimbabwe wynosi 3 066 km. Granica z Botswaną ma 813 km długości, z Mozambikiem 1 231 km, z RPA 225 km, a z Zambią 797 km. Przebieg granic Zimbabwe został ustalony jeszcze w okresie istnienia Rodezji Południowej.

²⁸ *Zimbabwe Review 2007*, *Freedom In the World 2005*, s. 32

²⁹ Marek Sobczyński, op.cit., s.176.

W 1923 r. się Rodezja Południowa stała samorządną kolonią brytyjską, po tym jak w 1922 r. w referendum odrzucono możliwość unii z RPA. Granica między Rodezją Północną (Zambia) a Rodezją Południową (Zimbabwe) została delimitowana 1 stycznia 1964 r. z niewielkimi poprawkami w rejonie jeziora Kariba i wódospadów Wiktorii w późniejszym okresie. Granica ta w całości przebiega na rzece Zambezi i jeziorze Kariba, tak więc uznana została za zdemarkowaną³⁰

Rozciągająca się pomiędzy Zambezi i Limpopo granica pomiędzy Mozambikiem a Zimbabwe (Rodezją Południową) jest demarkowana poprzez słupy graniczne lub wyznaczona biegiem rzeki. W centralnej części przecina obszar licznych progów, skarp i szczytów łącznie z górami Inyanga i Chimanimani. Angielsko-portugalskie porozumienie z 11 czerwca 1891 r. wyznaczyło granicę następująco:

„Na południe od Zambezi, terytoria wewnątrz sfery wpływów portugalskich ograniczone linią, która biegnie od punktu naprzeciwko ujścia rzeki Aroangwa lub Loanga [Luangwa], biegnie bezpośrednio na południe do 16 równoleżnika południowej szerokości geograficznej, do jego przecięcia się z 31° długości geograficznej na wschód od Greenwich, stamtąd biegnie na wschód bezpośrednio do punktu, gdzie rzeka Mazoe przecina się z 33° długości geograficznej wschodniej, podąża wzdłuż 33° na południe do przecięcia się z 18°30' szerokości geograficznej południowej, stamtąd górną częścią wschodniego zbocza wyżyny Manica na południe do centrum głównego kanału Sabi, podąża tym kanałem do jego zbiegu z Lunte [Lundi], z którego dochodzi bezpośrednio do północno-wschodniego punktu na (Limpopo) na granicy z RPA.”³¹

Granica między Zimbabwe a RPA przebiega na rzece Limpopo wzdłuż linii równych odległości od brzegów na całym dystansie. Granica rozciąga się od zbiegu Limpopo i Shasi w punkcie styku granic Zimbabwe, RPA i Botswany.

Rzeka Limpopo jako granica między Rodezją Południową a późniejszą Republiką Południowej Afryki została ustanowiona przez porozumienie z Pretorii podpisane przez Wielką Brytanię i Transwal 03.08.1881 r. Układ ten stanowił, że granica między ówczesnym Matabelelandem a Transwalem będzie przebiegać na zachód od zbiegu Luvuvhurier i Limpopo w punkcie styku granic Rodezji

³⁰ International Boundaries Study, No. 30 – March 2, 1964, Zambia (*Northern Rhodesia*) – Zimbabwe (*Southern Rhodesia*) Boundary, Office of the Geographer Bureau of Intelligence and Research dostępne na stronie <http://www.law.fsu.edu/library/collection/LimitsinSeas/numericalibs.html>.

³¹ International Boundary Study No. 118 – November 1, 1971, Mozambique – Zimbabwe (*Southern Rhodesia*) Boundary, Office of the Geographer Bureau of Intelligence and Research dostępne na stronie <http://www.law.fsu.edu/library/collection/LimitsinSeas/numericalibs.html>.

Południowej, RPA i Mozambiku. Taki sam przebieg granicy na Limpopo przedstawiono powtórnie na konwencji londyńskiej w 27.02.1884 z udziałem Wysokiego Komisarza dla Afryki Południowej i Gubernatora Przylądka Dobrej Nadziei oraz delegata Transwalu.

W rezultacie rozporządzenie władz Rodezji Południowej (Southern Rhodesia Order in Council) z 20.10.1898 r. ustanowiło punkt zbiegu granic z Beczuaną (Botswaną) i Transwalem (RPA) na Limpopo i Shazi w ten sposób delimitując granice z Transwalem „w punkcie przeciwnym do ujścia rzeki”. W wymianie not z 11.11.1957 i 11.03.1958 r. pomiędzy Brytyjskim Komisarzem dla Rodezji Południowej i Niasy i Sekretarzem Spraw Zewnętrznych Unii Afryki Południowej uzgodniono, że zwyczajowa granica to linia równych odległości od brzegów na Limpopo.³²

Brak jest dostępnych danych na temat ustalenia granic między Zimbabwe a Botswaną.³³

3.4. Podział administracyjny

W Zimbabwe można było zaobserwować podział w społecznej, politycznej i ekonomicznej sferze życia na ludność białą i czarną, co było spuścizną okresu kolonialnego. W tej sytuacji trudnym zadaniem rządu po uzyskaniu niepodległości, było zadośćuczynienie dawniejszym nierównościom, jednak w taki sposób by z kolei biała ludność nie została wyalienowana z tego systemu. W okresie kolonialnym segregacja rasowa była usankcjonowana prawnie (na przykład Land Apportionment Act 1930). Lokalne władze były podzielone ze względu na rasę – Rady miejskie (Urban Councils) i Rady wiejskie (Rural Councils) utworzone w 1960 r. były wybierane przez białych i dla białych. Posiadały spory stopień niezależności od władz centralnych. W przeciwieństwie do nich Rady Tubyłcze (Native Councils), które działały na terenach komunalnych farm afrykańskich, znajdowały się pod silną kontrolą władz centralnych. W okresie po ogłoszeniu Jednostronnej Deklaracji Niepodległości, na obszarach wiejskich zamieszkanym przez czarną ludność

³² International Boundary Study No. 117– October 29, 1971, South Africa – Zimbabwe (*Southern Rhodesia*) Boundary dostępne na stronie <http://www.law.fsu.edu/library/collection/LimitsinSeas/numericalibs.html>.

³³ Z tego co udało mi się dowiedzieć, Botswana nie ujawnia tych informacji. Omyłkowo dokumenty na ten temat zostały udostępnione powszechnie w internecie w dniach 4-14.05.2006, ale obecnie jedynie osoby zalogowane w sieci rządowej mogą je przeglądać.

administracja znalazła się pod jeszcze ściślejszą kontrolą centralną. W momencie uzyskania niepodległości oczywistą okazała się potrzeba decentralizacji i rekonstrukcji władz samorządowych. District Council Act 1980 (z poprawkami z 1981 i 1982) dotyczył obszarów komunalnych - wznawiał samorząd lokalny i konsolidował samorzady zmniejszając ich liczbę z 220 do 55. Następowala także demokratyzacja systemu władzy lokalnej.³⁴

Do 1953 r. Rodezja Południowa była podzielona na Maszonaland i Matabeleland³⁵. W 1957 r. istniało już 5 prowincji: Bulawajo, Gwelo, Salisbury, Umtari i Victoria. Można się jedynie domyślać, że Bulawajo odpowiada Matabelelandowi, Gwelo – Midlands, Salisbury – Maszonalandowi, Umtari – Manicaland, Victoria – Masvingo. W 1974 r. Matabeleland został podzielony na Matabeleland Północny i Matabeleland Południowy. W 1981 r. podobna sytuacja miała miejsce w odniesieniu do Maszonalandu Północnego, który podzielono na Maszonaland Centralny i część Maszonalandu Zachodniego a Maszonaland Południowy na Maszonaland Wschodni i część Maszonalandu Zachodniego. Część Matabelelandu Południowego w okolicy miasta Zvishane została przyłączona do Midlands. W 1997 r. Bulawajo oddzieliło się od prowincji Matabelelandu Północnego a Harare od Maszonalandu Wschodniego. W 2000 r. stolica Maszonalandu Wschodniego przeniosła się z Harare do Marondera, natomiast stolica Matabelelandu Północnego z Bulawajo do Lupane.³⁶

Obecny podział administracyjny Zimbabwe jest trójstopniowy. Wydzielono 8 prowincji i dwa miasta o statusie prowincji. Prowincje dzielą się na 63 dystrykty (tab.2) i 1200 gmin.

Tab. 2. Podział Zimbabwe na prowincje i dystrykty

Prowincja	Stolica prowincji	Dystrykt	Powierzchnia (w km ²)	Liczba ludności
Bulawajo	Bulawajo	Bulawajo	465	676 787
Harare	Harare	Chitungwiza	63	321 782
		Epworth	823	111 884
		Harare Rural		23 310
		Harare Urban		1 444 534

³⁴ http://hdr.undp.org/docs/publications/ocational_papers/oc15.htm 07.05.2008.

³⁵ <http://www.statoids.com/uzw.html> 07.05.2008.

Manicaland	Mutare	Buhera	5 367	218 570
		Chimanimani	3 349	115 250
		Chipinge	5 296	283 671
		Makoni	7 813	272 578
		Mutare	5 650	389 988
		Mutasa	2 545	167 462
		Nyanga	5 613	119 370
Maszonaland Centralny	Bindura	Bindura	2 245	142 026
		Centnary	4 147	107 718
		Guruve	7 528	184 828
		Mazowe	4 375	199 408
		Mount Darwin	4 380	199 105
		Rushinga	2 259	67 134
		Shamva	2 686	98 046
Maszonaland Wschodni	Marondera	Chikomba	6 601	120 747
		Goromonzi	2 459	178 227
		Marondera	3 513	155 152
		Mudzi	4 036	130 514
		Murehwa	3 433	162 660
		Mutoko	3 964	124 410
		Seke	2 540	77 840
		UMP	2 609	105 201
		Wedza	2 569	70 604
Maszonaland Zachodni	Chinhoyi	Chegutu	5 307	224 589
		Hurungwe	19 201	309 821
		Kadoma	9 212	235 531
		Kariba	7 943	58 864
		Makonde	8 531	167 436
		Zvimba	5 979	220 595
Masvingo	Masvingo	Bikita	5 250	156 820
		Chiredzi	18 099	232 616
		Chivi	3 627	155 442
		Gutu	7 160	198 130
		Masvingo	7 009	265 172
		Mwenezi	13 250	125 711
		Zaka	3 158	184 814
Matabeleland	Lupane	Binga	13 058	118 842

Północny		Bubi	5 566	47 712
		Hwange	29 688	132 185
		Lupane	7 735	98 985
		Nkayi	5 307	111 118
		Tsholotsho	7 844	119 221
		Umguzi	6 155	73 314
Matabeleland Południowy	Gwanda	Beitbridge	13 422	104 212
		Gwanda	11 044	94 361
		Insiza	8 447	133 167
		Bulilima (North)	12 908	86 307
		Mangwe South (Bulilima)		78 427
		Matobo	7 423	99 386
		Umzingwane	2 820	58 569
Midlands	Gweru	Chirumhanzu	4 737	70 441
		Gokwe North	18 246	214 652
		Gokwe South		294 627
		Gweru	6 224	225 335
		Kwekwe	8 800	289 039
		Mberengwa	5 096	183 712
		Shurugwi	3 665	884 439
		Zwishawane	2 675	103 086

Źródło: <http://www.statoids.com/uzw.html> 07.05.2008

Dystrykty są bardzo zróżnicowane pod względem powierzchni i liczby ludności. Najmniejszym dystryktem z uwagi na liczbę mieszkańców jest Obszar wiejski Harare (Harare Rural) – 23 310 osób, a największym Obszar miejski Harare (Harare Urban) – 1 444 534, który obejmuje stolicę, będącą jednocześnie najludniejszym miastem Zimbabwe. Najmniejszą powierzchnię ma dystrykt Chitungwiza – 63 km², a największą Hwange 29 688 km².

4. Ludność

Liczba ludności Zimbabwe według danych na 2007 rok wynosi 12 311 tys.³⁷. W szacunkach demograficznych dla Zimbabwe bierze się pod uwagę efekt nadmiernej śmiertelności z powodu AIDS, co może powodować krótszą niż

³⁷ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/zi.html#People> 27.02.2008; inne źródła (na przykład Zimbabwe Review 2007, Social Overview) podają liczbę 15 mln.

przewidywana długość życia, większą umieralność niemowląt i większą śmiertelność, zmiany w zróżnicowaniu populacji pod względem wieku i płci w stosunku do oczekiwanych w innej sytuacji.

4.1. Struktura demograficzna ludności w aspekcie geopolitycznym

Struktura wieku przedstawia się następująco: ludność 0-14 lat stanowi 37,2% populacji. Liczba ludności w wieku 15-64 lata stanowi 59,3% populacji, natomiast w wieku 65 lat i więcej - stanowi 3,5% populacji.

Mediana wieku wynosi ogółem 20,1 lat (mężczyźni 19,9 lat, kobiety 20,2 lata). Zimbabwe ma więc dosyć korzystną strukturę wieku pod względem ekonomicznym, ponieważ dominuje ludność w wieku produkcyjnym, a osoby w wieku poprodukcyjnym stanowią niewielką część społeczeństwa. Przyrost naturalny wynosi 0,595%, liczba ludności wzrasta oficjalnie. Trudno jednak definitywnie oszacować przyrost rzeczywisty ludności, ponieważ poziom migracji jest nieznanym, władze RPA i Botswany notują wzrastający przepływ obywateli Zimbabwe do RPA i Botswany w poszukiwaniu lepszych warunków życia³⁸. Zdaniem ekspertów, liczba obywateli Zimbabwe szukających azylu w RPA wzrosła, dramatycznie od marca 2007 r. na skutek polityki Mugabe skierowanej przeciwko liderom opozycji i ich zwolenników. RPA nie uznaje oficjalnie reżimu prezydenta Mugabe za łamiący prawa człowieka, a więc osoby ubiegające się o status uchodźcy napotykają trudności w otrzymaniu go. Napływ obywateli Zimbabwe ratujących się ucieczką z kraju, zarówno legalnie jak i nielegalnie osiągnął szczyt pod koniec 2006 r., kiedy braki żywności i paliwa nasiliły się a inflacja osiągnęła poziom 4000% i przewidywano, że do końca roku wzrośnie do 1 500 000%. Tysiące osób pokonuje granicę z RPA każdego tygodnia, wielu pada ofiarą złodziei grasujących w strefie granicznej. Według danych udostępnionych przez Międzynarodową Organizację do spraw Migracji (International Organisation of Migration – IOM), ponad 165 000 osób zostało złapanych przez służby RPA i deportowanych do Zimbabwe w 2006 r. Obecnie RPA deportuje ponad 4000 osób tygodniowo (co stanowi o 40% więcej w porównaniu z rokiem 2006). Brak natomiast wiarygodnych danych dotyczących

³⁸ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/zi.html#People> 27.02.2008.

nielegalnych imigrantów, którzy nie zostali odesłani. Szacuje się, że jest ich 3 400 000 osób.³⁹

Przewidywana długość życia jest bardzo niska i wynosi ogółem 39,5 roku, dla mężczyzn 40,6 lat a dla kobiet 38,3 lat. Śmiertelność niemowląt wynosi 51,12 zgonów na 1000 żywych urodzeń. Osoby żyjące z wirusem HIV lub chore na AIDS stanowią niemal ¼ populacji (24,6% w 2001 r.).⁴⁰ Zimbabwe jest jednym z krajów najczęściej dotkniętych epidemią, jeszcze w 2000 r. wysoko oceniano szanse Zimbabwe w walce z nią. Jednak ogromny kryzys ekonomiczny, jaki nastąpił zniweczył te nadzieje.

Znaczącym wskaźnikiem, który mierzy poziom życia w danym kraju jest syntetyczny Wskaźnik Rozwoju Społecznego (Human Development Index - HDI)⁴¹, został on wprowadzony przez ONZ dla celów porównań międzynarodowych. W rankingu 177 krajów, HDI plasuje Zimbabwe na 145 miejscu, czyli wśród państw słabo rozwiniętych. Na niską wartość HDI wpływa głównie bardzo niska średnia długość życia i niski poziom życia pod względem ekonomicznym (PKB w przeliczeniu na mieszkańca jest jednym z najniższych na świecie). Wśród wymienionych wskaźników częściowych Zimbabwe stoi na bardzo wysokim poziomie pod względem odsetka ludności umiejacej czytać i pisać w wieku 15 lat i więcej, wynosi on 90,7% (mężczyźni 94,2%, kobiety 87,2%), jest on jednym z najwyższych w całej Afryce, wyższy niż w państwach sąsiednich.⁴² Edukacja w szkole jest obowiązkowa na poziomie podstawowym. Do 1979 r. w szkołach podstawowych i średnich obowiązywała segregacja rasowa. Od momentu uzyskania niepodległości system edukacji był systematycznie rozszerzany przez rząd Zimbabwe, który jest zobowiązany do zapewnienia bezpłatnej publicznej edukacji wszystkim obywatelom na równym poziomie. Szkolnictwo wyższe jest dostępne na Uniwersytecie Zimbabwe w Harare, nowym Narodowym Uniwersytecie Nauk Przyrodniczych i Technicznych w Bulawayo, Afrykańskim (Metodystycznym)

³⁹ <http://www.guardian.co.uk/world/2007/jul/01/zimbabwe.southafrica> 03.05.2008.

⁴⁰ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/zi.html#People> 27.02.2008.

⁴¹ Zestawiany jest z następujących wskaźników: średniej długości życia, ogólnego wskaźnika skolaryzacji i umiejętności czytania i pisanie oraz ekonomicznego poziomu życia mierzonego w PKB - <http://www.unic.un.org.pl/hdr/hdr2001/UNDP9.PDF> 3.06.2008

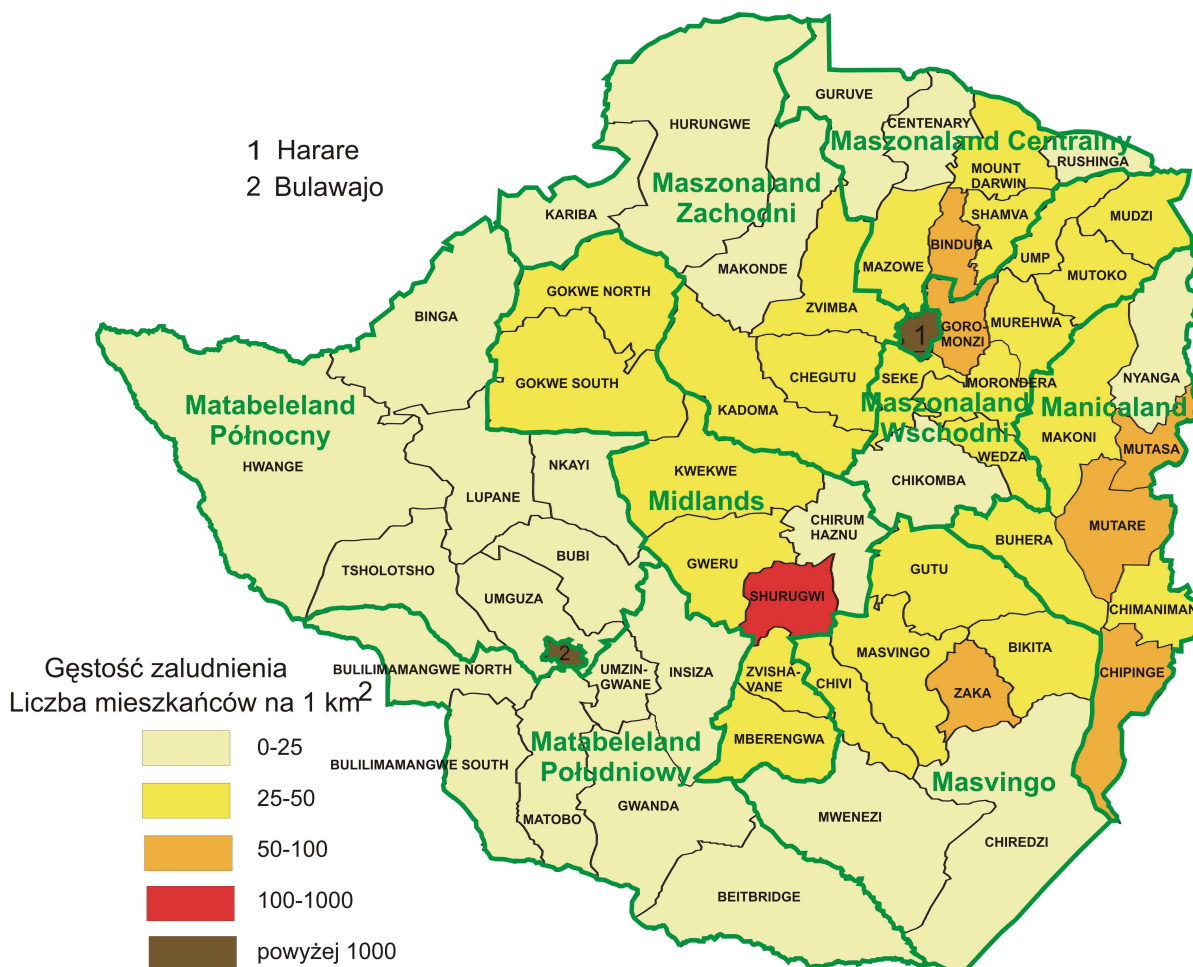
⁴² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/zi.html#People> 27.02.2008.

Uniwersytecie w Mutare, jest też kilka kolegiów nauczycielskich oraz trzy instytuty techniczne⁴³.

Gęstość zaludnienia wynosi 29 osób/km², co przy nierównomiernym rozmieszczeniu prowadzi do przeludnienia niektórych obszarów. Najwięcej ludzi mieszka w północno-zachodniej i południowo-zachodniej części kraju. Najgęściej zaludnione są prowincje Maszonaland Zachodni i Manicaland, a także Masvingo i Midlands. Najslabiej zaludniona jest południowo-wschodnia część kraju, czyli obszar prowincji Matabelelandu Północnego i Południowego (Ryc.2.) Największą gęstość zaludnienia mają dystrykty Bulawajo i Harare, a także Gokwe Południowe, Hurungwe, Mutare i Chipinge, co wynika z faktu, że znajdują się one na najgęściej zaludnionych obszarach państwa, w północnej i wschodniej części (w prowincjach Maszonalandu Zachodniego, Midlands i Manicaland). Najmniejszą gęstością zaludnienia charakteryzują się dystrykty w prowincjach Matabelelandu Południowego i Północnego.

⁴³ Zimbabwe Review 2007, Social Overview, s. 121.

Ryc. 2. Gęstość zaludnienia w podziale na dystrykty.

Źródło: <http://www.zimrelief.info/files/attachments/2002%20population%20summary.jpg> 07.05.2008.

Stopień urbanizacji wynosi 35% a jego roczny wzrost 1,74%⁴⁴. Wzrost poziomu urbanizacji miał podobny charakter jak w innych krajach afrykańskich, zwłaszcza w okresie przemian po uzyskaniu niepodległości w 1980 r., kiedy to zniesiono kontrolę osiedlania się ludności i ludzie mogli się swobodnie przemieszczać do miast.

Wynajmowanie mieszkań było dla Afrykanów jedyną dostępną formą zamieszkania na obszarach miejskich w okresie kolonialnym. Dodatkowo do braku mieszkań dla czarnej ludności dochodziło prawo zabraniające osiedlania się w mieście rodzinom i zapewniające, by robotnicy po zakończeniu kontraktu wracali na wieś do swoich domów. Istniała ogromna przepaść społeczna między mieszkańcami wsi i miast. Ludność miast miała dostęp do opieki zdrowotnej i kilkudziesięciokrotnie

⁴⁴ <http://www.nationmaster.com/red/country/zi-zimbabwe/peo-people&all=1> 3.05.2008.

wyższe dochody⁴⁵. W rezultacie po uzyskaniu niepodległości miasta w Zimbabwe nie były przygotowane pod względem zasobów mieszkaniowych na przyjęcie tak dużej liczby czarnej ludności, poszukującej w nich pracy i chcących się tam osiedlić. W Harare doszło do kryzysu mieszkaniowego na dużą skalę.⁴⁶

4.2. Struktura etniczna ludności

Obecnie większość populacji Zimbabwe stanowi ludność rodzima – Afrykanie. Azjaci, Europejczycy i ludność mieszana stanowią mniej niż 2% ogółu. Wśród afrykańskiej części ludności zasadniczo z grupy Bantu południowej i centralnej Afryki, wyróżnić można dwie główne. Maszona (inaczej Szona, mówiący językiem Szona), którzy stanowią około 71% populacji, żyją na tym obszarze najdłużej i stanowią dominującą grupę etniczną. Matebele (inaczej Ndebele, mówiący językiem sindebele lub ndebele), reprezentują 16% populacji, koncentrują się w okolicach Bulawajo. Przybyli tu w pierwszej połowie XIX w.⁴⁷ Matabele stanowią odgałęzienie południowo-afrykańskich Zulusów z Natalu i z Zulu⁴⁸. Przejęli oni kontrolę nad ludem Maszona do czasu europejskiej okupacji Rodezji.

Więcej niż połowa Europejczyków, z pochodzenia głównie Anglików, przybyła do Zimbabwe po II wojnie światowej. W Zimbabwe mieszkają także inne europejskie mniejszości (włącznie z Portugalczycami z Mozambiku) oraz Afrykanerzy z RPA. Niewielką grupę etniczną stanowią Azjaci, głównie z półwyspu Indyjskiego oraz ludność mieszana rasowo.⁴⁹

4.2.1. Struktura językowa

Angielski, szona i ndebele są oficjalnymi językami w Zimbabwe i nauczany w szkołach. Występuje także wiele lokalnych dialektów szona. Angielski jest językiem oficjalnym, używany przez europejską część populacji i zrozumiały (nawet jeśli nie zawsze używany), przez więcej niż połowę rodzimej populacji afrykańskiej.⁵⁰

⁴⁵ Frances Stewart, Jeni Klugman, A.H. Helmsing, *Decentralization in Zimbabwe*, 1994 dostępne na http://hdr.undp.org/docs/publications/ocational_papers/oc15.htm 7.05.2008.

⁴⁶ Miriam Grant, *Vulnerability and Privilege: Transitions in the Supply Pattern of Rental Shelter in a Mid-Sized Zimbabwean City*, *Geoforum*, Vol.27, No.2, pp. 247-260, 1996.

⁴⁷ Zimbabwe Review 2007, *Social Overview*, s. 121.

⁴⁸ Charles Gabriel Seligman, *Ludy Afryki*, PWN, Warszawa, 1966, s.121.

⁴⁹ Zimbabwe Review 2007, *Social Overview*, s. 121.

⁵⁰ Henryk Zins, *Op. cit.*, s. 264

Dominującym językiem afrykańskim w Zimbabwe jest szona. Jest on używany przez 10 663 000 osób. Ludność posługująca się szona zamieszkuje przede wszystkim Maszonaland, centrum kraju a także jest rozproszona w różnych innych częściach Zimbabwe. Język szona jest używany także na obszarze Botswany, Malawi i Zambii. Główne dialekty szona (tab. 3) to Karanga i Zezuru w centralnej części, Korekore na północy, Szona, Rozvi (mówią dialektem Karanga i nie posiadają własnego języka) oraz Ndau i Manyika na wschodzie (ryc.3).

Tab. 3. Główne dialekty języka szona

Nazwa dialektu	Liczba osób posługujących się danym dialektem
Karanga	4 500 000
Kerkore	1 700 000
Zezuru	3 200 000
Szona	1 300 000

Źródło: http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=sna 29.02.2008

Ryc. 3 Zasięg występowania języków w Zimbabwe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Atlasu Narodów Mira, Moskwa, 1964, s.74-75 oraz http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=sna 29.02.2008

Ponadto 1 800 000 osób mówi Szona jako drugim lub trzecim językiem w Zimbabwe i wymienionych wyżej krajach. Szona jest przede wszystkim językiem pisanym, opartym zasadniczo na Karanga i Zezuru z elementami leksykalnymi z Manyika i Korekore. Ludność miejska używa przede wszystkim standardowego lub szkolnego języka szona⁵¹. Niezależnie od różnic w dialekcie cała ludność Szona charakteryzuje się tymi samymi cechami kulturowymi oraz świadomością wspólnego pochodzenia i dziedzictwa⁵².

Drugim oficjalnym językiem afrykańskim jest ndebele. Regionem występowania ludności posługującej się ndebele jest Matabeleland, okolice Bulawajo⁵³. Populacja Matabele, znacznie mniejsza niż Szona, liczy 1 550 000 osób w Zimbabwe. Ponadto w Zimbabwe funkcjonuje jeszcze osiem języków (tab.4), którymi posługuje się kilkanaście procent ludności.

Tab. 4. Pozostałe języki w Zimbabwe

Nazwa	Liczba osób	Obszar występowania	Uwagi
Dombe	Brak danych	Dystrykt Hwange	-
Kalanga	Około 700 000	Południowo-zachodnie Bulawajo oraz wzdłuż granicy z Botswaną.	Szybko „wchłaniany” przez ndebele, choć większość mieszkańców wsi na tym obszarze wciąż go używa. W 1985 r. rząd wprowadził elementarz Kalanga do szkół w rejonie występowania tego języka. Większość używa szona lub ndebele jako drugiego języka.
Kunda	145 000	Wzdłuż rzeki Mwazam'tanda	—
Manyika	861 000	Region Manicalandu i sąsiednich obszarów, północno-wschodnie Umtali	—
Nambya	90 000	Rejon dystryktu Hwange w północnym Matabelelandzie	Część osób mówiących tym językiem migruje na południe i zachód do dystryktu Lupane i Binge, część osób mieszka w Bulawajo. Jako że w Nambya rzadko się pisze i nie jest nauczany w szkołach, wykształceni młodzi ludzie często wybierają Ndebele jako język komunikacji, uczą się go w szkole. Starsze, niewykształcone osoby rzadko rozumieją Ndebele. Zarówno starsi jak i młodzi ludzie w większości rozumieją Dombe
Ndau	800 000	Region Umtali, Melstter i sąsiednich obszarów.	W 1985 r. rząd wprowadził elementy Ndau do szkół na obszarze występowania tego języka. Ndau jest językiem Mozambiku.

⁵¹ http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=sna 29.02.2008.

⁵² Henryk Zins, *Op. cit.*, s. 263.

⁵³ http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=sna 29.02.2008.

Nyanya	251 000	Brak danych	Jest językiem Malawi.
Venda	84 000	Wzdłuż granicy z RPA	-

Zródło: http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=sna 29.02.2008.

4.2.2. Struktura religijna

Podobnie jak w wielu innych krajach afrykańskich, w Zimbabwe społeczeństwo jest zróżnicowane pod względem religijnym, jednak dane na ten temat są niezwykle skąpe. Chrześcijaństwo (dominują anglikanizm i katolicyzm) oraz rodzime animistyczne wierzenia mają najwięcej wyznawców. Wyznawcy hinduizmu, islamu oraz judaizmu stanowią niewielkie mniejszości. Według niektórych danych wyznawcy religii synkretycznych stanowią około 50% populacji, chrześcijanie – 25%, wyznawcy religii animistycznych – 24%. Inne źródła⁵⁴ podają, że chrześcijanie stanowią 75% ludności. Różnice mogą wynikać z trudności oddzielenia religii synkretycznych od chrześcijaństwa. Natomiast muzułmanie i inni stanowią 1%⁵⁵

Brak jest dostępnych danych opisujących rozmieszczenie wyznawców poszczególnych religii na obszarze kraju. Można jednak określić jak historycznie wyglądały misje chrześcijańskie w Rodezji i w jakich obszarach działały. Misje chrześcijańskie, a zwłaszcza protestanckie działały zwykle w obrębie poszczególnych grup etnicznych i określonych rejonach kraju. Londyńskie Towarzystwo Misyjne (London Missionary Society) prowadziło działalność na obszarze Matabelelandu. Berlińskie Towarzystwo Misyjne (Berlin Missionary Society) i Holenderski Kościół Reformowany działały wśród ludności Karanga, Zjednoczony Kościół Metodystów (United Methodist Church) – w Manjikalandzie na granicy z Mozambikiem.⁵⁶ Brak jednak informacji, czy ma to przełożenie na rozmieszczenie wyznań chrześcijańskich w chwili obecnej.

5. Ustrój państwowy i geografia wyborcza

5.1. Ustrój państwowy

Oficjalna nazwa państwa to Republika Zimbabwe. Ustrój Zimbabwe określa się oficjalnie jako demokrację parlamentarną. Ustrój państwa jest zapisany w konstytucji. Konstytucja, stanowiąca najwyższe prawo Zimbabwe, została ogłoszona

⁵⁴ <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5479.htm> 20.02.2008.

⁵⁵ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/zi.html#People> 20.02.2008.

⁵⁶ Henryk Zins, Op. cit., s. 263.

w 1981 r. jako poprawka do konstytucji, która została ustalona na konferencji w Lancaster House w 1979 r.

Władza wykonawcza sprawowana jest przez prezydenta. Prezydent będący najwyższą osobą w państwie, głową rządu oraz głównodowodzącym sił zbrojnych jest wybierany w powszechnym głosowaniu na 5-letnią kadencję.

Władza legislacyjna należy do legislatury składającej się z Prezydenta i Parlamentu. Zgodnie z konstytucją władza ustawodawcza Parlamentu jest sprawowana poprzez projekty ustaw uchwalane przez Izbę Zgromadzenia i Senat oraz aprobowane przez Prezydenta.

Parlament, wybierany na 5-letnią kadencję składa się z 2 izb: izby wyższej – Senatu⁵⁷ i niższej - Izby Zgromadzenia. Senat składa się z 93 senatorów: po 6 wybieranych z każdej z 10 prowincji przez głosujących w 60 okręgach wyborczych, 10 gubernatorów prowincji, Prezydenta i jego zastępcy, po 2 przewodniczących (Chiefs) reprezentujących każdą z 8 prowincji (bez prowincji metropolitalnych – Bulawajo i Harare) oraz 5 wskazanych przez Prezydenta. Senat prowadzi obrady pod przewodnictwem Prezesa (Przewodniczącego) Senatu (President of Senate).

Izba Zgromadzenia (House of Assembly) składa się ze 210 członków, wybranych przez głosujących w 210 okręgach wyborczych. Parlament obraduje pod przewodnictwem Przewodniczącego Parlamentu (Speaker), wybieranego spośród członków parlamentu, którzy nie są ministrami lub wiceministrami oraz członkami rady.

Prezydent może kierować uwagi do Parlamentu, uczestniczyć w jego obradach lub zwołać spotkanie Senatu i Izby Zgromadzenia, ma też prawo do wygłoszenia przemówienia w Senacie lub Izbie Zgromadzenia, ale bez prawa głosu; może także wysłać przesłanie do Senatu lub Izby Zgromadzenia, które będzie odczytane przez Przewodniczącego Senatu lub Przewodniczącego Izby Zgromadzenia.⁵⁸

Władza sądowa w Zimbabwe sprawowana jest przez Sąd Najwyższy, Wysoki Sąd i inne sądy podlegające pod Sąd Najwyższy i Wysoki Sąd⁵⁹.

5.2. Geografia wyborcza

⁵⁷ Izba wyższa Parlamentu – Senat została utworzona w 2005 r.

⁵⁸ http://www.sadc.int/member_states/index.php?country=Zimbabwe 08.01.2008.

⁵⁹ Constitution of Zimbabwe as amended at 30th October, 2007, up to and including amendments made by Constitution of Zimbabwe (Amendment) No. 18 Act, 2007 (Act No. 11 of 2007).

W Zimbabwe od początku istnienia państwa, czyli od 1980 r. wygrywała wybory i rządziła nieprzerwanie jedna partia - ZANU-PF pod przywództwem Roberta Mugabe.

W pierwszych wyborach, które odbyły się w lutym 1980 r. ZANU-PF zdobyła najwięcej miejsc w parlamencie – 57. Drugie miejsce przypadło partii Joshuy Nkomo – ZAPU z 20 miejscami, natomiast UANC (United African National Council) biskupa Muzorewy otrzymało tylko 3 miejsca, co było zaskoczeniem dla RPA, która udzieliła mu potężnego wsparcia w okresie kampanii wyborczej i liczyła na wpływy w Zimbabwe. Zgodnie z ustaleniami konferencji w Lancaster House biała mniejszość miała zagwarantowane 20 miejsc w parlamencie. Jej główną reprezentację stanowił Front Rodezyjski (Rhodesian Front – RF).

W kolejnych wyborach parlamentarnych w 1985 r. ZANU-PF uzyskało jeszcze większe poparcie i obsadziło 64 miejsca. (przy 20 miejscach zarezerwowanych dla białych – podzielonych między trzy partie), natomiast udział ZAPU zmniejszył się do 15 miejsc.⁶⁰ W 1987 r. obie partie połączyły się pod nazwą ZANU-PF.

Pierwsze wybory prezydenckie z 23 marca 1990 r. zdecydowanie wygrał Mugabe z poparciem 83% przy frekwencji wynoszącej blisko 54%. Wybory parlamentarne przeprowadzone w tym samym dniu (jak i kolejne wybory w 1995 r.) były wielkim zwycięstwem ZANU-PF. Liczba członków parlamentu została zwiększona do 150, z czego 30 wskazywał prezydent i osoby blisko z nim związane⁶¹ a 120 wybierano w wyborach bezpośrednich. ZANU-PF udało się wprowadzić 117 (w 1995 r. – 118) swoich reprezentantów do parlamentu w wyniku wyborów.⁶² W ten sposób władza skupiła się całkowicie w jednym ośrodku.

W tym głosowaniu wyraźnie uwidoczniło się znaczenie większościowego systemu wyborczego dla układu sił w parlamencie. Około 80% poparcie dla ZANU-PF dało mu aż 97,5% miejsc w parlamencie. Natomiast ZUM⁶³, które uzyskało wynik około 18% (czyli niemal 1/5 wszystkich głosów), otrzymało niecałe 2% miejsc.

⁶⁰ http://africanelections.tripod.com/zw.html#1979_Constitutional_Referendum 20.05.2008

⁶¹ 12 osób nominowanych przez prezydenta, 10 wódców wybieranych przez samych wódców ze swego grona oraz 8 gubernatorów prowincji, których przecięż mianuje prezydent.

⁶² http://africanelections.tripod.com/zw.html#1979_Constitutional_Referendum 20.05.2008

⁶³ ZUM – Zimbabwe Unity Movement

W marcu 1996 r. odbyły się wybory prezydenckie. Przy bardzo niskiej frekwencji (zwłaszcza na obszarach zurbanizowanych) wynoszącej 32% Mugabe zdobył prawie 93% głosów. Należy jednak dodać, że dwaj opozycyjni kandydaci Sithole i Muzorewa wycofali się z wyborów w ostatniej chwili, mimo to ich nazwiska pozostały na kartach do głosowania i otrzymali niewielką liczbę głosów⁶⁴.

12 lutego 2000 r. odbyło się referendum konstytucyjne zakończone pierwszą porażką rządzącej partii ZANU-PF i prezydenta Mugabe. Frekwencja wyniosła zaledwie 20%. Blisko 55% osób głosowało przeciwko przyjęciu proponowanej ustawy zasadniczej. Jej założenia były następujące: przedłużenie i wzmocnienie władzy prezydenta, ograniczenie wolności obywatelskich i umożliwienie przekazania ziemi posiadanej przez białą ludność czarnym mieszkańcom Zimbabwe. Wynik referendum okazał się zwycięstwem opozycji opowiadającej się za głosowaniem „przeciw”, której głównym przedstawicielem była nowo powstała partia Ruch na Rzecz Demokratycznej Zmiany - MDC.

MDC została utworzona przez Kongres Związków Zawodowych Zimbabwe (Zimbabwe Congress of Trade Unions – ZCTU) oraz przez kilka organizacji obywatelskich. Założyciele MDC oczekiwali dużego poparcia wśród mieszkańców miast. Rzeczywiście poszli oni do urn masowo głosując „przeciw”, natomiast mieszkańcy wsi, którzy tradycyjnie stanowili zaplecze polityczne ZANU-PF, bardzo nielicznie wzięli udział w referendum. Także przeciwko proponowanej zmianie konstytucji opowiedzieli się biali farmerzy i zatrudniani przez nich czarni robotnicy.⁶⁵

Przyczyną wzrostu poparcia dla opozycji była pogarszająca się sytuacja ekonomiczna kraju. Przedstawiciele ZANU-PF uznali jednak, że najlepszym rozwiązaniem w tej sytuacji będzie siłowe rozprawienie się z opozycją, uderzenie nie tylko w jej struktury, ale także w jej bazę społeczną, którą stanowili biali farmerzy i zatrudniani przez nich czarni robotnicy. Doprowadziło to do rozpoczęcia kampanii przemocy, prześladowań członków opozycji, ich zwolenników, pobić, a nawet morderstw.

⁶⁴ http://africanelections.tripod.com/zw.html#1979_Constitutional_Referendum 20.05.2008.

⁶⁵ Marcin Wojciech Solarz, *Walka o władzę w Zimbabwe w latach 2002-2003. Przyczynek do anatomii kryzysu politycznego*, Fundacja Studiów Międzynarodowych, Warszawa, 2006 r., s. 11-13.

Do zapewnienia zwycięstwa obozu rządzącego służyć miały także manipulacje liczbą osób w okręgach wyborczych (malapportionment). W prowincjach uważanych za bazę opozycji nie rejestrowano wszystkich mieszkańców jako uprawnionych do głosowania, mimo iż byli w odpowiednim do tego wieku. Poza tym średnia wielkość okręgu wyborczego w Harare wynosiła 56 000 osób, podczas gdy w prowincji Midlands 39 000, co oznaczało, że więcej osób musiało głosować w Harare by wybrać członka parlamentu.⁶⁶

W czerwcu 2000 r. odbyły się wybory parlamentarne, frekwencja wyniosła 55%. ZANU-PF zdobyło 62 miejsca w parlamencie, a MDC 57 miejsc.⁶⁷ Należy przypomnieć, że pozostałych 30 członków parlamentu wskazywał prezydent. Wynik tych wyborów mimo mniejszej liczby głosów można uznać za sukces opozycji, zwłaszcza jeśli się go porówna z wynikiem partii opozycyjnych z poprzednich wyborów.

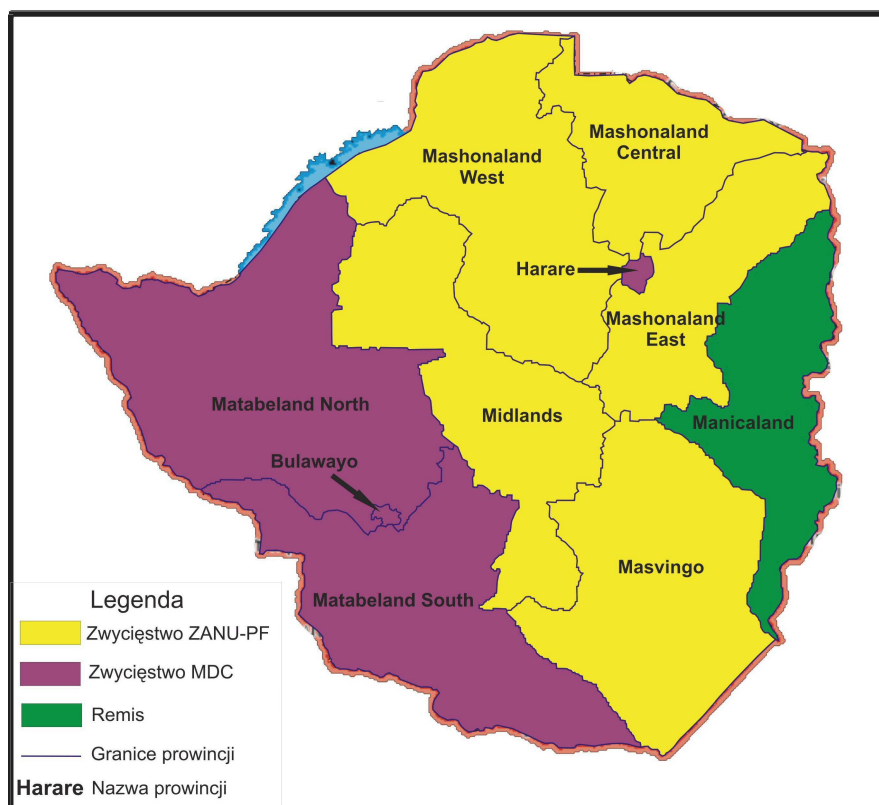
W wyborach od 1980 do 2000 r. największe poparcie opozycja uzyskiwała w prowincjach na zachodzie kraju, w Matabelelandzie Południowym i Północnym (Ryc.4). W wyborach w 2000 r. najwięcej głosów opozycja zebrała w Bulawajo i Harare – dwóch największych miastach Zimbabwe oraz w Matabelelandzie (ryc. 4). Można zauważyć, że MDC było popierane w regionach, gdzie wcześniej ZAPU odnosił sukcesy. Dobre wyniki MDC uzyskał także na niektórych obszarach wiejskich zamieszkałych przez ludność Szona, zwłaszcza w centrum kraju w Midlands i na wschodzie w Manicaland.⁶⁸

Ryc. 4. Zimbabwe Wybory parlamentarne 2000r.

⁶⁶ http://www.eisa.org.za/PDF/DSS_zimbabwe2003.pdf 23.05.2008.

⁶⁷ http://africanelections.tripod.com/zw.html#1979_Constitutional_Referendum 20.05.2008

⁶⁸ Marcin Wojciech Solarz, op. cit., s.19, za: Laakso L., 2003, Regional Voting and Cabinet Formation, [w:] Darnolf S. Laakso L., Twenty Years of Independence in Zimbabwe. From Liberation to Authoritarianism, s.126,128.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z <http://psephos.adam-carr.net/countries/z/zimbabwe/zimbabwe20002.txt> 25.01.2008 r.

Wybory w 2000 r. pokazały, że ZANU-PF straciło znacznie poparcie, mimo iż udało mu się utrzymać władzę, między innymi dzięki przemocy stosowanej wobec zwolenników MDC i utrudnianiu prowadzenia kampanii wyborczej rywalom. Społeczne zaplecze ZANU-PF skurczyło się do mieszkańców wsi z etnosu Szona.⁶⁹ Partia uzyskała wysokie wyniki w prowincjach Maszonalandu Centralnego, Zachodniego i Wschodniego a także Midlands i Masvingo. Partia Mugabe odniosła zwycięstwo tylko w jednym okręgu miejskim w całym Zimbabwe – Chinhoyi (w Maszonalandzie Zachodnim) i to niewielką różnicą głosów (51,5% do 47,9% dla MDC).⁷⁰

Przed wyborami prezydenckimi zaplanowanymi na 2002 r., Mugabe podjął liczne działania mające na celu zapewnienie sobie zwycięstwa. Jako przykład można podać zdelegalizowanie partii opozycyjnych, które podważały wyniki wyborów parlamentarnych (zwłaszcza MDC) czy próby wprowadzenia poprawek do ordynacji

⁶⁹ Marcin Wojciech Solarz, op.cit., s.17-21.

⁷⁰ <http://psephos.adam-carr.net/countries/z/zimbabwe/zimbabwe20002.txt> 25.01.2008.

wyborczej, które wykluczały możliwość nadzorowania wyborów przez zagranicznych i niezależnych obserwatorów. Kolejnym krokiem była kampania przemocy organizowana przez działaczy ZANU-PF wspieranych przez weteranów wojennych skierowana przeciwko całym grupom społecznym podejrzewanym o popieranie MDC.

Samym wyborom (marzec 2002 r.) także towarzyszyły ataki inspirowane przez władze na zwolenników opozycji, komisarzy wyborczych MDC i obserwatorów. Skuteczniejszym działaniem było jednak manipulowanie liczbą lokali wyborczych. Ich ilość zwiększono na obszarach wiejskich (tradycyjnie uznawanych za zaplecze polityczne Mugabe i ZANU-PF), natomiast zmniejszono w miastach (gdzie dominowali zwolennicy Tsvangiraia i MDC), według doniesień przedstawicieli MDC o 45%. Działanie to miało na celu zniechęcenie mieszkańców miasta do wzięcia udziału w głosowaniu, co wiązało się w tym przypadku z wielogodzinnym oczekiwaniem w kolejce.⁷¹ Wybory wygrał Mugabe uzyskując 56,2%, natomiast kandydat opozycji – przewodniczący MDC – Tsvangirai zdobył 42%.⁷²

Tradycyjnie już wschodnia część Zimbabwe głosowała na Mugabe, największe poparcie otrzymał w prowincjach: Maszonalandzie Centralnym, Zachodnim i Wschodnim oraz w Masvingo. Natomiast Tsvangirai najwięcej głosów zebrał w dużych miastach: Harare i Bulawajo, na zachodzie kraju w Matabelelandzie Północnym (z wyjątkiem południowej części) i Południowym oraz częściowo w Midlands i Manicalandzie na wschodzie kraju.⁷³

Kolejne wybory parlamentarne odbyły się w marcu 2005 r. ZANU-PF uzyskało w nich 78 miejsc w parlamencie, natomiast MDC zdobyło 41 miejsc.⁷⁴ Przestrzenny rozkład wyników był podobny do tego z poprzednich wyborów.

Część zagranicznych obserwatorów skrytykowała sposób przeprowadzenia tych wyborów, wskazując że nie były wolne, jednak obserwatorzy z Wspólnoty

⁷¹ Marcin Wojciech Solarz, *Op. cit.*, 2006 r., s.22-40

⁷² http://africanelections.tripod.com/zw.html#2002_Presidential_Election 20.05.2008

⁷³ <http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/z/zimbabwe/zimbabwe-presidential-election-2002.html> 04.04.2008.

⁷⁴ http://africanelections.tripod.com/zw.html#2002_Presidential_Election 20.05.2008.

Rozwoju Afryki Południowej (SADC) uznali je za demokratyczne⁷⁵. Porównując wyniki wyborów z 2000 r. i 2005 r. można zauważyć, że zmieniła się liczba okręgów wyborczych w poszczególnych prowincjach: w Bulawajo, Harare i Matabelelandzie Południowym zmniejszyła się – w każdej prowincji o 1 okręg, natomiast Manicalandzie, Maszonalandzie Wschodnim i Zachodnim zwiększyła się – również w każdej prowincji po 1. W efekcie ogólna liczba okręgów pozostała ta sama, lecz zmienił się ich rozkład. W prowincjach, gdzie większym poparciem cieszył się MDC wybierano mniej członków do parlamentu, a w prowincjach, gdzie większe poparcie miał ZANU-PF wybierano więcej, co można znowu uznać za stosowanie mallaportionment.

W październiku 2005 r. odbyły się wybory do Senatu, bowiem w wyniku zmian w konstytucji utworzono izbę wyższą parlamentu, by, jak oficjalnie twierdzono, wzmocnić siłę całego parlamentu. W rzeczywistości chodziło o wzmocnienie władzy Mugabe i ZANU-PF. Senat składał się z 66 członków, z których 50 pochodziło z wyborów bezpośrednich, a nominacja pozostałych 16 była bezpośrednio lub pośrednio zależna od prezydenta. Przewodniczący MDC opowiadał się za zbojkotowaniem wyborów, ale nie wszyscy w partii podzielali jego zdanie. W efekcie doszło do częściowego zbojkotowania wyborów do senatu przez opozycję. Frekwencja wyniosła zaledwie 20%. ZANU-PF uzyskało 43 miejsca w senacie natomiast MDC – 7.⁷⁶

29 marca 2008 r. odbyły się wybory parlamentarne i prezydenckie. W wyborach parlamentarnych zwycięstwo odniósł MDC zdobywając 51,6% głosów, co dało mu 30 miejsc w Senacie, tyle samo miejsc przypadło ZANU-PF, które uzyskało 45,8%. Wygrana MDC wyraźniej zarysowała się w podziale mandatów do Izby Zgromadzenia – MDC – 109 (51,3 % głosów), ZANU-PF – 97 (45,8% głosów).⁷⁷ ZANU-PF po raz pierwszy od 1980 r. utracił większość w parlamencie. W wyborach prezydenckich I turę wygrał Tsvangirai, jednak nie uzyskał wymaganych 50% głosów. Z ogłoszeniem oficjalnych wyników zwlekano niemal 5 tygodni. W okresie poprzedzającym II turę wyborów zapowiedzianą na 27 czerwca, dochodziło do

⁷⁵ Zimbabwe Review 2007, Political Overview, s.28.

⁷⁶ http://africanelections.tripod.com/zw.html#2002_Presidential_Election 20.05.2008.

⁷⁷ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ZI.html> , 11.06.2009 r.

licznych aktów przemocy skierowanych w przedstawicieli opozycji i zwolenników Tsvangirai'a, on sam był kilkakrotnie aresztowany. W związku z tym wycofał swoją kandydaturę w II turze. Prezydent Mugabe mimo to zdecydował się na jej przeprowadzenie. I jak należało się spodziewać, wobec braku konkurencji, odniósł zdecydowane zwycięstwo.

Podsumowując można stwierdzić, że w Zimbabwe rozkład przestrzenny poparcia dwóch głównych partii politycznych jest dosyć wyraźny. Istnieje podział na wschód, zamieszkany głównie przez ludność Szona (większe poparcie dla ZANU-PF) i zachód, gdzie dominuje ludność Matabele (większe poparcie dla MDC). Inną linią podziału może być miasto (MDC) - wieś (ZANU-PF). Należy także podkreślić liczne działania władzy w walce z opozycją, na drodze legalnej poprzez uchwalanie ustaw uderzających w opozycję oraz na drodze nielegalnej – poprzez manipulowanie ordynacją wyborczą, liczbą okręgów i lokali wyborczych a także stosowanie przemocy wobec działaczy i zwolenników opozycji. Działanie władz budzi coraz większe niezadowolenie społeczne, gdyż kraj znalazł się w ogromnym kryzysie gospodarczym.

6. Gospodarka

Sankcje nałożone na Rodezję Południową w okresie rządów Smitha, zmusiły kraj do rozwinięcia wielu dziedzin produkcji, przez co gospodarka stała się bardziej wszechstronna i w latach 1967-1974 osiągała wzrost około 7,6% rocznie. Jednak w połowie lat 70 za sprawą kryzysu paliwowego, Rodezja, która sama go nie produkowała a była odcięta poprzez sankcje od importu, przestała się rozwijać ekonomicznie. Dopiero w momencie uzyskania niepodległości ponownie nastąpił rozwój, dzięki zniesieniu sankcji oraz otrzymaniu międzynarodowej pomocy.⁷⁸

Obecnie gospodarka Zimbabwe, wcześniej dynamiczna i wszechstronna, jest w głębokim kryzysie: najwyższa na świecie inflacja, braki żywności, wielka emigracja (szacuje się, że z Zimbabwe uciekło około ¼ ludności). Kryzys jest tak głęboki, że cofnął Zimbabwe do poziomu rozwoju ekonomicznego z 1953r. Prezydent Mugabe odpowiedzialnością za zaistniałą sytuację obarcza „licznych wrogów państwa”, wśród nich wymienia: Międzynarodowy Fundusz Walutowy, rząd brytyjski a także USA, które będąc sojusznikiem Wielkiej Brytanii w walce z

⁷⁸ Henryk Zins, Op. cit., s.271-272

Zimbabwe, kontrolują pogodę w celu wywołania tu suszy⁷⁹. Z tymi propagandowymi stwierdzeniami nie zgadza się większość ekspertów. Owszem zagraniczni donatorzy wycofali się z wielu projektów pomocowych z uwagi na nieprzestrzeganie przez władze zasad ich realizacji i łamania praw człowieka. Jednakże utrata tej pomocy nie doprowadziłaby do takiego upadku gospodarki. Natomiast jeśli chodzi o suszę, to rzeczywiście przyczyniła się do spadku plonów, co ma znaczenie dla gospodarki opartej w dużej mierze na rolnictwie. Jednak sama susza także nie mogła spowodować takiego kryzysu. Wydaje się więc oczywistym, że do kryzysu w głównej mierze przyczyniła się polityka rządu, której głównym celem było utrzymanie władzy i walka z opozycją.⁸⁰

Najważniejsze dziedziny gospodarki Zimbabwe to górnictwo, rolnictwo a także turystyka, te trzy działy przynoszą największe dochody z eksportu.

6.1. Górnictwo

W gospodarce Zimbabwe górnictwo odgrywa znaczną rolę. Od chwili uzyskania niepodległości w Zimbabwe wydobywa się około 40 różnych minerałów, wśród nich największe zyski przynosi wydobycie złota, azbestu, węgla, miedzi, chromu i żelaza oraz chromitu, litu, niklu, chromianu żelaza, które są używane w materiałach o strategicznym znaczeniu⁸¹. W ostatnim czasie odkryto duże zasoby platyny.

Górnictwo jest wymieniane wśród czterech kluczowych działów gospodarki, których załamanie nastąpiło w związku z kryzysem ekonomicznym, który rozwinął się w 2000r. Do przyczyn spadku produkcji w górnictwie należy zaliczyć ogromny poziom inflacji, brak zagranicznych walut, przerwy w dostawach energii, niestabilność polityczną, wzrastające koszty produkcji⁸².

Największa produkcja górnicza Zimbabwe koncentruje się wzdłuż osi północ-południe przechodzącej przez centrum kraju - tzw. Great Dyke. Jest to również obszar

⁷⁹ Craig J. Richardson, How the Loss of Property Rights Caused Zimbabwe's Collapse, No.4, Cato Institute Economic Development Bulletin, 2005

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ The Official SADC Trade, Industry and Investment Review 2007/2008 dostępne na stronie http://www.sadcreview.com/pdfs07/zimbabwe2007_08.pdf 20.05.2008.

⁸² The Zimbabwe Economy: How has it survived and how will it recover?, The South African Institute of International Affairs, 2002, s.39-42.

występowania złóż minerałów, które stanowią potencjalną możliwość rozwoju tej gałęzi w przyszłości.

6.2. Rolnictwo

W porównaniu z innymi rozwijającymi się krajami afrykańskimi rolnictwo Zimbabwe uważane było za jedno z najlepiej rozwiniętych na kontynencie. Jednak niepodległościowa euforia i wielkie oczekiwania nie trwały długo. Gospodarka nie rozwijała się tak szybko, jak planowano, brakowało miejsc pracy, susze powodowały, że konieczny był import żywności. Ujawniły się wzrastające sprzeczności w zakresie makroekonomii pomiędzy ideologią socjalistyczną a gospodarką zdominowaną przez prywatny, często zagraniczny kapitał.

W wyniku działań prawnych i politycznych doszło do wytworzenia się dychotomicznej struktury rolnictwa. Komercyjne farmy białych osadników produkowały na rynek, natomiast na obszarach rolnych należących do wspólnot plemiennych, obecnie określanych jako komunalne, niewielkie gospodarstwa prowadziła czarna ludność.

W chwili uzyskania niepodległości 6034 farmy produkujące na rynek posiadały 14 700 000 ha, co dawało średnią wielkość 2 500 ha. W tym czasie 700 000 afrykańskich rodzin (około 4 500 000 osób) gospodarowało na 15 400 000 ha⁸³. Sytuacja w zakresie struktury podziału ziemi nie uległa większej zmianie w pierwszych latach niepodległości. Oczekiwano, że sytuacja ulegnie zmianie w 1990 r., kiedy to upływał okres 10 lat ochrony dla regulacji określonych w Lancaster House. W 1992 r. parlament uchwalił kontrowersyjną ustawę rządową o przejęciu ziemi (Land Acquisition Act), umożliwiającą przymusowy wykup 5,5 mln ha ziemi znajdującej się w rękach białych. Nowe prawo stało się jednak źródłem nadużyć i korupcji, ziemia trafiała do ministrów, członków parlamentu, generałów i innych „przyjaciół” rządzącej partii ZANU-PF. Jednocześnie 250 000 ha nabytych przez państwo pozostawało odłogowanych. Chaos i nieprawidłowości we wprowadzaniu reformy rolnej sprzyjały suszom wywołanym przez człowieka. To wszystko sprawiło, że Zimbabwe w 1992 r. stało się po raz pierwszy importerem żywności.⁸⁴

⁸³ Ibidem.

⁸⁴ Stefański B., 1995, Macroeconomic effects and social expectations of land reform in Zimbabwe, Afryka, Azja, Ameryka T.73, ss. 63-70.

W czerwcu 2000 r.⁸⁵ wprowadzono program przyspieszonej reformy rolnej, według którego ponad 9 000 000 ha ziemi miało być przekazane czarnej ludności. W tym czasie weterani wojenni siłą i nielegalnie zajmowali ziemię białych farmerów. Wszystko to działo się przy aprobachie władz. Mimo, iż redystrybucja ziemi miała szerokie społeczne poparcie, w wyniku nieudolnej polityki rządu całe społeczeństwo stało się jej ofiarą. Odebranie ziemi białym farmerom, którzy produkowali na rynek (dzięki czemu Zimbabwe było wcześniej eksporterem żywności) i przekazanie jej czarnej ludności, która nie posiadała środków, sprzętu ani finansowego wsparcia państwa, by na niej gospodarowała, doprowadziło do załamania sektora rolnego, pogłębiając znacznie problemy ekonomiczne kraju. Poziom ubóstwa ludności i inflacja zaczęły rosnać w ogromnym tempie.

Główne produkty eksportowe to tytoń, owoce, warzywa a także cukier, herbata, kawa, bawełna, nasiona, kukurydza, nasiona oleiste. Tytoń jest uprawiany w Zimbabwe od ponad 100 lat, stanowi główny towar eksportowy kraju przynosząc 1/3 dochodów w zagranicznych walutach - 99% produkcji przeznacza się na eksport do 69 krajów. Gałąź ta zatrudnia największą liczbę pracowników. Większość tytoniu produkują duże farmy komercyjne głównie w centralnej części kraju. Klimat Wyżyny Zimbabwe pozwala na uprawę odmian dających najwyższej jakości tytoń⁸⁶.

Hodowla bydła znacznie spadła w ostatnich latach, między innymi z powodu chorób przenoszonych przez muchę tsetse. Produkcja ta skupia się na południu kraju, gdzie są najtrudniejsze warunki do rozwoju upraw.

6.3. Turystyka

Turystyka Zimbabwe wymieniana jest wśród trzech dziedzin przynoszących najwięcej zagranicznych walut. W 1999 r. turystyka wytworzyła 12,4% PKB⁸⁷ natomiast w 2007 r. 5% PKB⁸⁸. Spadło także zatrudnienie w turystyce. W 1998 r. Zimbabwe plasowało się na IV pozycji wśród krajów afrykańskich pod względem liczby turystów, za RPA, Tunezją i Marokiem. Jednak naprawdę poważny cios

⁸⁵ Pod koniec czerwca 2000 r. odbyły się wybory parlamentarne. Przyspieszenie reformy rolnej mogło stanowić element kampanii wyborczej.

⁸⁶ Zbigniew Dobosiewicz, *Geografia ekonomiczna Afryki*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, 1991, s.411.

⁸⁷ *The Zimbabwe Economy: How has it survived and how will it recover?*, The South African Institute of International Affairs, 2002, s.43.

⁸⁸ *The Official SADC Trade, Industry and Investment Review 2007/2008* dostępne na stronie http://www.sadcreview.com/pdfs07/zimbabwe2007_08.pdf 05.05.2008.

turystyce Zimbabwe zadały zawirowania polityczne i brak stabilizacji, jaki rozpoczął się w 2000 r. Do osłabienia sektora turystyki przyczyniła się także reforma rolna, w ramach której duża część obszarów chronionych i obszarów dzikiej przyrody atrakcyjnych turystycznie została włączona do programu redystrybucji ziemi i przekazana ludności.

Ekoturystyka i walory przyrodnicze są podstawą sektora turystyki. Wśród atrakcji turystycznych Zimbabwe są obszary chronione, na które składają się parki narodowe i obszary dzikiej przyrody, które pokrywają około 13% powierzchni kraju.⁸⁹

6.4. Transport i łączność

Transport i łączność w Zimbabwe, jak na warunki afrykańskie są na dość dobrym poziomie, choć także i w tej dziedzinie zaznaczył się wpływ kryzysu ekonomicznego objawiający się w braku dostatecznej ilości działań modernizacyjnych. Sieć transportowa Zimbabwe obejmuje połączenia drogowe, kolejowe i lotnicze oraz rurociągi. Transport lotniczy obsługują państwowe linie lotnicze Zimbabwe – Air Zimbabwe, zapewniają obsługę krajową łącząc wszystkie główne miasta i popularne ośrodki turystyczne oraz bezpośrednie połączenia międzynarodowe z takimi miastami jak Londyn, Frankfurt, Larnaca, Gaborone, Johannesburg, Nairobi, Manzini, Maputo, Lusaka, Lilongwe i Windhoek.

Do przesyłu produktów naftowych używa się rurociągów, których długość wynosi 270 km. Rurociąg z portu Beira przez terytorium Mozambiku dochodzi do Msasa położonego w okolicy Harare, w ten sposób Zimbabwe importuje 80% ropy.⁹⁰

W stosunku do innych krajów afrykańskich Zimbabwe ma rozległą sieć kolejową i drogową łączącą z bardzo ważnymi portami w Mozambiku i RPA i pozostałymi sąsiadującymi krajami. Linie kolejowe łączą główne ośrodki przemysłowe i kopalnie oraz największe miasta Harare i Bulawajo. Natomiast północna część kraju, duża część obszaru prowincji Maszonaland Zachodni, Maszonaland Centralny oraz Midlands nie posiada połączenia kolejowego, podobnie jest we wschodniej części kraju, jedyna linia biegnąca przez Manicaland to linia do

⁸⁹ The Official SADC Trade, Industry and Investment Review 2007/2008 dostępne na stronie http://www.sadcreview.com/pdfs07/zimbabwe2007_08.pdf 05.05.2008.

⁹⁰ <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/SADC/Oil.html> 20.05.2008.

mozambickiego portu Beira. Połączenia kolejowe obsługuje sieć o długości 3 077 km, z czego 313 km to sieć zelektryfikowana.⁹¹ Sieć kolejowa Zimbabwe łączy się z siecią sąsiednich państw: z Mozambikiem przez Machipanda/Mutare i Sango/Chicualacuala, z RPA przez Beitbridge i Transwal, z Botswaną przez Plumtree i Ramokgwebana oraz z Zambią przez Victoria Falls i Livingstone⁹².

Sieć głównych dróg w dużej mierze pokrywa się z siecią kolejową. Dość dobrze rozwinięta jest także sieć dróg w całej wschodniej części kraju. Część zachodnia ma znacznie słabiej rozwinięty system komunikacji. Należy jednak pamiętać, że są to tereny słabiej zaludnione i mniej uprzemysłowione. Łączna długość dróg (według danych na 2002 r.) wynosi 97 440 km, z czego utwardzonych (asfaltowych) jest 18 514 km⁹³.

Dane dotyczące łączności w Zimbabwe są bardzo skąpe. Komunikacja telefoniczna była w Zimbabwe jedną z najlepiej rozwiniętych w Afryce, obecnie jednak jest na niskim poziomie. Problemem systemu komunikacji jest brak unowocześnienia.

7. Zimbabwe na arenie międzynarodowej

7.1. Siły zbrojne i udział w konfliktach zbrojnych

Siły zbrojne powstały po integracji zbrojnego skrzydła Afrykańskiej Armii Wyzwolenia Narodowego Zimbabwe (Zimbabwe African National Liberation Army – ZANLA) i Ludowej Armii Rewolucyjnej Zimbabwe (Zimbabwe People's Revolutionary Army – ZIPRA) oraz wcześniejszych Rodezyjskich Służb Bezpieczeństwa. Struktura sił zbrojnych opiera się na ministerstwie obrony (The Ministry of Defence – MOD). Prezydent Zimbabwe jako głównodowodzący (Commander-in-Chief) sprawuje całkowitą kontrolę nad siłami zbrojnymi i przewodniczy radzie do spraw obrony (Defence Council).⁹⁴ Głównym zadaniem sił zbrojnych jest zapewnianie ochrony i bezpieczeństwa Zimbabwe, nawet w okresie gdy nie ma poważnego zagrożenia zewnętrznego. Następnym obowiązkiem sił zbrojnych jest militarne wsparcie cywilnych ministerstw (na przykład transport

⁹¹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/zi.html#Comm> 02.05.2008.

⁹² <http://www.nrz.co.zw/about/corporateinfor.html> 06.05.2008.

⁹³ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/zi.html#Trans> 02.05.2008.

⁹⁴ Constitution of Zimbabwe as amended at 30th October, 2007, up to and including amendments made by Constitution of Zimbabwe (Amendment) No. 18 Act, 2007 (Act No. 11 of 2007).

zapasów żywności do obszarów dotkniętych klęską suszy). Wypełnianie tego obowiązku następuje także poprzez członkostwo w Narodowym Komitecie do spraw Katastrof (National Disaster Committee). Kolejnym zadaniem sił zbrojnych jest wspieranie władz cywilnych w wypadku zamachu stanu. Siły zbrojne biorą także udział w misjach obserwacyjnych i stabilizacyjnych, mających na celu utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa w regionie w ramach zobowiązań wobec Organizacji Jedności Afrykańskiej i ONZ⁹⁵.

W latach 80 ZNA wzięła udział w operacjach wojskowych na terenie Zimbabwe – w Matabelelandzie. W tym samym czasie rozmieszczono siły w Mozambiku w celu ochrony szlaków handlowych prowadzących do Oceanu Indyjskiego, mających duże znaczenie dla gospodarki Zimbabwe, które zostały zagrożone przez rebeliantów wspieranych przez rząd RPA (w okresie apartheidu). Zakończenie zimnej wojny i zmiany polityczne w RPA zapoczątkowały nowy układ polityczny. Główną jego cechą jest potrzeba regionalnej współpracy w celu utrzymania bezpieczeństwa i pokoju. Działania te koordynuje Międzypaństwowy Komitet do spraw Obrony i Bezpieczeństwa (Inter-state Defence and Security Committee – ISDSC), którego członkiem jest Zimbabwe. Siły zbrojne Zimbabwe brały też udział w akcjach pokojowych ONZ. Zapewniały bezpieczeństwo w procesie pokojowym w Angoli a także Somalii i Ruandzie.⁹⁶

Zimbabwe wzięło udział także w konflikcie w Demokratycznej Republice Kongo, który rozpoczął się w sierpniu 1998 r. Prezydent Mugabe zdecydował, że Zimbabwe musi interweniować. Mimo opłakanego stanu skarbca, wysłano 11 000 żołnierzy, czyli około 1/3 armii, by wesprzeć władzę w Kinszasie prezydenta Kabili. Nigdy nie zostało wyjaśnione, jaki był interes narodowy Zimbabwe w zaangażowaniu się w rujnąjącą wojnę setki kilometrów od jego granic. Konflikt ten był bardzo niepopularny w Zimbabwe, dlatego narzucono zakaz publikowania wiadomości na ten temat, dementowano także informacje o kosztach tej wojny wynoszących ponoć 20 milionów funtów rocznie.⁹⁷ Żołnierze spędzili w Kongo 4 lata.

7.2. Stosunki dyplomatyczne

⁹⁵ Nyambuya M., 1996, Zimbabwe Defence Force, African Security Review, Vol 5, No .,

⁹⁶ Ibidem.

⁹⁷ David Blair, Op. cit., s.39.

Zimbabwe utrzymuje stosunki dyplomatyczne⁹⁸ z 85 państwami, co świadczy o niezbyt wysokiej aktywności na forum międzynarodowym (dla porównania Polska ma stosunki dyplomatyczne ze 182 państwami).

Najwięcej państw, z którymi Zimbabwe utrzymuje stosunki dyplomatyczne, jest w Afryce, zwłaszcza w części południowej kontynentu, w zachodniej i północnej Europie oraz Ameryce Północnej.

W okresie rządów Smitha, Rodezja była izolowana na arenie międzynarodowej. Zakończyło się to w momencie powstania niepodległego państwa nawiązaniem przez Zimbabwe stosunków dyplomatycznych z wieloma krajami na świecie.⁹⁹

Problemy z redystrybucją ziemi, pogarszająca się sytuacja w dziedzinie przestrzegania praw człowieka, wzrastająca polaryzacja polityczna oraz pogarszająca się sytuacja ekonomiczna, sprawiły, że Zimbabwe i prezydent Mugabe stały się „pariasem” w oczach społeczności międzynarodowej. Także interwencja zbrojna w Demokratycznej Republice Kongo skutecznie popsła wizerunek Zimbabwe.

Zimbabwe brało udział w staraniach Namibii o uzyskanie niepodległości od RPA, zabierało także głos wypowiadając się stanowczo przeciwko polityce apartheidu w RPA¹⁰⁰. Jednocześnie jednak władze Zimbabwe zdawały sobie sprawę z konieczności kontaktów handlowych z południowym sąsiadem, oba kraje utrzymywały rozwinięte stosunki ekonomiczne. Nawet w okresie gdy napięta sytuacja doprowadziła do zamknięcia placówek dyplomatycznych i zerwania stosunków politycznych, kulturalnych i sportowych, wzajemne placówki handlowe w obu stolicach nadal prowadziły intensywną działalność.¹⁰¹ Z Mozambikiem Zimbabwe także łączyły silne więzi ekonomiczne, przez kraj ten przechodzi linia kolejowa i rurociąg naftowy do portu Beira, który stanowi ważne ogniwo handlu i alternatywę dla handlu zagranicznego poprzez RPA. Jednak stosunki polityczne z Mozambikiem były zupełnie inne niż z RPA w tym okresie. W czasie walki Zimbabwe o niepodległość, Mozambik udzielał wsparcia partyzantom

⁹⁸ Rozumiem przez to posiadanie przedstawicielstwa Zimbabwe w danym kraju lub przedstawicielstwa danego kraju w Zimbabwe.

⁹⁹ Henryk Zins, Op. cit., s. 258.

¹⁰⁰ Ibidem.

¹⁰¹ Henryk Zins, Op. cit., s. 259.

zimbabweńskim. Nie bez znaczenia była też osobista przyjaźń prezydentów obu krajów: Mugabe i Machele. Także z innymi sąsiadami – Zambią i Botswaną Zimbabwe miało dobre stosunki wynikające z wspólnych interesów gospodarczych i politycznych. Z innych krajów afrykańskich warto wspomnieć jeszcze o Angoli, z którą Zimbabwe łączyły dobre stosunki oraz Tanzanię, której prezydent Julius Nyerere (podobnie jak prezydent Zambii – Kenneth Kaunda) był sojusznikiem Mugabe w walce o zniesienie południowoafrykańskiego apartheidu.¹⁰²

Skutki kryzysu w Zimbabwe, zaostrzającego się od 2000 r., miały wpływ na sytuację polityczną w regionie Afryki Południowej, która stała się bardziej napięta. Pogarszająca się sytuacja ekonomiczna była również niekorzystna dla gospodarki RPA - niestabilne ekonomicznie i politycznie Zimbabwe psuło wizerunek całego regionu, ograniczało inwestycje zagraniczne i powodowało spadek zaufania wśród turystów. W tej sytuacji wydawać by się mogło, że RPA podejmie działania i wywrze presję (na przykład stosując sankcje gospodarcze) na prezydenta Mugabe, aby zaprzestał takiej polityki wewnętrznej - reformy rolnej wprowadzanej przemocą i bez respektowania prawa własności. Jednak postawa prezydenta Mbekiego wobec Mugabe była bardzo wyważona a czasem nawet chwiejna. Wynikało to z faktu, że w RPA występowały podobne problemy w zakresie własności ziemi na obszarach wiejskich. Czarna ludność RPA w większości popierała reformę rolną w Zimbabwe w jej kształcie i domagała się załatwienia tego problemu także w RPA. Poza tym wprowadzenie sankcji gospodarczych doprowadziłoby do eskalacji kryzysu i jeszcze trudniejszej sytuacji w Zimbabwe, czego konsekwencją byłaby jeszcze większa fala uchodźców, których napływ niekorzystnie oddziaływał na porządek społeczny w RPA. Do tego dochodziła obawa prezydenta Mbekiego o krytykowanie afrykańskiego przywódcy i złamanie w ten sposób niepisanej zasady afrykańskiej solidarności.¹⁰³

Wielka Brytania, a także Francja, państwa skandynawskie, Republika Federalna Niemiec, Włochy, Belgia oraz USA udzielały Zimbabwe pomocy materialnej od momentu uzyskania niepodległości¹⁰⁴. Problemy rządu Mugabe z zachodnimi donatorami nasiliły się w związku z eskalacją kryzysu agrarnego, choć

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ Marcin Wojciech Solarz, Op. cit., 2006 r., s. 117-120.

¹⁰⁴ Henryk Zins, Op. cit., s. 260-261.

tak naprawdę zaczęły się już wcześniej. Przykładowo rząd włoski zawiesił realizację programu elektryfikacji wsi uruchomionego w 1996 r. oskarżając rząd Zimbabwe o „poważne nieprawidłowości i brak przejrzystości w zarządzaniu projektem”. Podobnie było w przypadku pomocy holenderskiej, która została zamrożona z uwagi na oskarżenie władz o naruszenia praw człowieka, złym gospodarowaniem i militarnym zaangażowaniem Zimbabwe w Demokratycznej Republice Konga.¹⁰⁵

Zimbabwe z uwagi na przeszłość kolonialną miało ściśle związki z Wielką Brytanią, począwszy od języka, systemu administracyjnego, prawnego, oświatowego, różnego typu instytucji i zwyczajów opartych na wzorach brytyjskich, aż do zależności finansowej i handlowej¹⁰⁶. Jednak już od konferencji z Lancaster House i uzyskania niepodległości przez Zimbabwe kryzys zaczął narastać. Wiązał się on w dużej mierze z kwestią finansowania reformy rolnej. Mugabe uważał, że rząd brytyjski zobowiązał się na tej konferencji do pokrycia kosztów reformy nie stawiając żadnych warunków.

Unia Europejska także zareagowała na kryzys w Zimbabwe, nakładając sankcje. Obejmowały one embargo na handel bronią oraz zakaz podróżowania i zamrożenie zagranicznych aktywów prezydenta oraz jego najbliższych współpracowników. Z powodu kryzysu w stosunkach Zimbabwe z UE i zakazu wjazdu na jej teren dla Mugabe przesunięto szczyt europejsko – afrykański zaplanowany na kwiecień 2002 r.¹⁰⁷ Odbył się on w grudniu 2007 r. Przyjazd prezydenta Mugabe wzbudził duże kontrowersje i spowodował, że szczyt zbojkotował premier Wielkiej Brytanii.

W związku z obserwowanym w ostatnich latach ochłodzeniem stosunków Zimbabwe z państwami Zachodu, władze tego kraju skierowały swoją politykę zagraniczną w kierunku wschodnim. Zimbabwe, które podobnie jak Kuba, Rosję, Chiny ONZ krytykuje za łamanie praw człowieka, łączy stosunki dyplomatyczne z tymi państwami.

7.3. Przynależność do organizacji międzynarodowych

¹⁰⁵ Marcin Wojciech Solarz, op. cit., s. 89.

¹⁰⁶ Henryk Zins, Op. cit., s. 260.

¹⁰⁷ Marcin Wojciech Solarz, op. cit., r., s. 107-117.

Zimbabwe należy do wielu organizacji międzynarodowych. Są to organizacje ogólnoświatowe (jak na przykład Organizacja Narodów Zjednoczonych - UN czy Międzynarodowy Fundusz Walutowy - IMF, oraz o zasięgu kontynentalnym (Unia Afrykańska – AU), czy regionalnym (Wspólnota Rozwoju Afryki Południowej – SADC).

Warto wspomnieć, że Zimbabwe należało do Commonwealthu. W związku z kryzysem politycznym i ekonomicznym, jaki nastąpił w kraju, przedstawiciele Commonwealthu próbowali początkowo nakłonić prezydenta Mugabe do zaprzestania fali przemocy inspirowanej przez władze i przeprowadzenia wolnych wyborów prezydenckich w 2002 r. Po wyborach, których przebieg został negatywnie oceniony przez zachodnie rządy, członkostwo Zimbabwe w Commonwealthie zostało zawieszone na okres 1 roku. Ponieważ sytuacja w Zimbabwe nie ulegała poprawie, okres zawieszenia przedłużono o kolejne 9 miesięcy. Zimbabwe w reakcji na decyzję przywódców Commonwealthu opuściło tę organizację w grudniu 2003 r.¹⁰⁸

8. Bibliografia

Atlas Narodów Mira, 1964, Moskwa.

Blair D., 2002 Degrees In Violence. Robert Mugabe and the struggle for Power In Zimbabwe, Continuum, London.

Constitution of Zimbabwe as amended at 30th October, 2007, up to and including amendments made by Constitution of Zimbabwe (Amendment) No. 18 Act, 2007 (Act No. 11 of 2007).

Grant M, 1996, Vulnerability and Privilege: Transitions in the Supply Pattern of Rental Shelter in a Mid-Sized Zimbabwean City, Geoforum, Vol.27, No.2.

http://hdr.undp.org/docs/publications/ocational_papers/oc15.htm.

http://africanelections.tripod.com/zw.html#1979_Constitutional_Referendum.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/zi.html#Comm>.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/zi.html#People>.

<http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/SADC/Oil.html>.

http://www.eisa.org.za/PDF/DSS_zimbabwe2003.pdf .

http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=sna.

¹⁰⁸ Marcin Wojciech Solarz, op. cit, s. 98-107.

<http://www.electoralgeography.com/new/en/countries/z/zimbabwe/zimbabwe-constitutional-referendum-2000.html>.

<http://www.guardian.co.uk/world/2007/jul/01/zimbabwe.southafrica>.

<http://www.law.fsu.edu/library/collection/LimitsinSeas/maps/bs30.html>.

<http://www.nationmaster.com/red/country/zi-zimbabwe/peo-people&all=1>.

<http://www.nrz.co.zw/about/corporateinfor.html>.

<http://psephos.adam-carr.net/countries/z/zimbabwe/zimbabwe20002.txt>.

http://www.sadc.int/member_states/index.php?country=Zimbabwe.

<http://www.statoids.com/uzw.html>.

<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/5479.htm>.

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/zimbabwe/3451873/Zimbabwe-inflation-second-worst-in-history.html> .

<http://www.unic.un.org.pl/hdr/hdr2001/UNDP9.PDF>.

<http://www.zimrelief.info/files/attachments/2002%20population%20summary.jpg>.

International Boundaries Study, 1964, No. 30 – March 2, Zambia (*Northern Rhodesia*) – Zimbabwe (*Southern Rhodesia*) Boundary, Office of the Geographer Bureau of Intelligence and Research dostępne na stronie

<http://www.law.fsu.edu/library/collection/LimitsinSeas/numericalibs.html>.

International Boundary Study, 1971, No. 118– November 1, Mozambique – Zimbabwe (*Southern Rhodesia*) Boundary, Office of the Geographer Bureau of Intelligence and Research dostępne na stronie

<http://www.law.fsu.edu/library/collection/LimitsinSeas/numericalibs.html>.

International Boundary Study, 1971, No. 117– October 29, South Africa – Zimbabwe (*Southern Rhodesia*) Boundary dostępne na stronie

<http://www.law.fsu.edu/library/collection/LimitsinSeas/numericalibs.html>.

Jagielski W., *Mugabe zniszczył Zimbabwe*, Gazeta Wyborcza z 9.07.2007.

Martyn D., 2000, *Klimaty kuli ziemskiej*, PWN Wydawnictwo Naukowe Warszawa,

Nyambuya M, 1998, *Zimbabwe Defence Force*, African Security Review, Vol 5, No 3.

Political Risk Services, Zimbabwe Country Report 2006.

Richardson Craig J., 2005, How the Loss of Property Rights Caused Zimbabwe's Collapse, No.4, Cato Institute Economic Development Bulletin

- Seligman C. G., 1966, *Ludy Afryki*, PWN, Warszawa.
- Sobczyński M., 2006, *Państwa i terytoria zależne. Ujęcie geograficzno – polityczne*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Solarz M. W., 2006, *Walka o władzę w Zimbabwe w latach 2002-2003. Przyczynek do anatomii kryzysu politycznego*, Fundacja Studiów Międzynarodowych, Warszawa.
- Stefański B., 1995, *Macroeconomic effects and social expectations of land reform in Zimbabwe*, Afryka, Azja, Ameryka T.73.
- Stewart F., Klugman J., Helmsing A.H., 1994, *Decentralization in Zimbabwe*, Decentralization in Zimbabwe, dostępne na stronie http://hdr.undp.org/docs/publications/ocational_papers/oc15.htm.
- The Official SADC Trade, Industry and Investment Review 2007/2008 dostępne na stronie http://www.sadcreview.com/pdfs07/zimbabwe2007_08.pdf.
- The Zimbabwe Economy: How has it survived and how will it recover?, 2002, The South African Institute of International Affairs.
- Zimbabwe Review 2007, Freedom In the World 2005.
- Zimbabwe Review 2007, Foreign Relations.
- Zimbabwe Review 2007, Political Overview.
- Zimbabwe Review 2007, Social Overview.